

צפורה שחורי-רובין שיטור ומגדר:
כניסתן של נשים
למשטרת ישראל,
1948-1981

שיטור ומגדר: כניסתן של נשים למשטרת ישראל, 1948-1981

כאשר התגייסתי למשטרה בשנת 1961, רווחה הדעה שאין לתאר נשים במשטרה.

כאשר השתחררתי בשנת 1981, היה ברור לכול, שאין לתאר את המשטרה בלי נשים.

(ניצבת משנה נעמי שדמי, מייסדת שירות הנשים במשטרת ישראל, 1982)

מבוא

ב-29 בנובמבר 1947 התקבלה החלטת האו"ם על הקמת מדינת ישראל ועל סיום המנדט הבריטי בארץ-ישראל. בעקבות זאת עזבו החיילים הבריטים את הארץ, ועמם השוטרים הבריטים שהתפנו בהדרגה מתחנות המשטרה ברחבי הארץ. ב-14 במאי 1948, היום שבו הוכרזה מדינת ישראל, 'קיבלה המשטרה סטטוס רשמי. משטרה יהודית לאחר אלפיים שנה: משטרת ישראל'.¹ תקופה חדשה התחילה בתולדות המשטרה הארץ-ישראלית, שהפכה ממשטרת פלשתינה (א"י) או משטרת ארץ-ישראל המנדטורית (Palestine Police, PP) למשטרת ישראל. בחודשים הראשונים לקיומה הייתה המשטרה אחד מאגפי צה"ל, 'כפופה לפיקוד העליון', אם כי עצמאית, אוטונומית, בתפקודה.² יחזקאל סחרוב, שהיה קצין קישור של הסוכנות בממשלת המנדט, מונה למפקח הכללי של המשטרה ובתי הסוהר – מנהל אגף המשטרה במטה הכללי – ועברת אז את שמו לסהר.³ הוא הציג את האני מאמין של משטרת ישראל: 'ביסודה של משטרתנו יהיו שני עקרונות: שירות לציבור ומניעת פשעים. לא נחסוך מאמצים ומרץ כדי להבטיח לאוכלוסייה את השמירה הטובה והבטוחה על הרכוש ועל הנפש'.⁴

משטרת ישראל מנתה עם הקמתה כ-720 אנשי משטרה ותיקים ששירתו במשטרת המנדט, אך חלקם נפסלו ושוחררו מהשירות. הנותרים נחלקו לשתי קבוצות. בקבוצה אחת היו שוטרים ששירתו בעיקר בתפקידי סיור באזורים היהודיים, בתפקידים טכניים, כגון קשר וזיהוי פלילי, ובתפקידי פיקוד וניהול זוטרים.⁵ בקבוצה השנייה היו קצינים בעלי השכלה ובעלי ניסיון מקצועי ששירתו

בשער המאמר:
שוטרת תנועה
בתפקיד, רמת גן,
נובמבר 1968
(לע"מ)

* תודותי לפקד נועם גדעוני-רצבי, קצין ההדרכה של אגף הלוגיסטיקה במשטרת ישראל, על הרעיון ועל העזרה באיסוף המקורות, ולקוראים מטעם המערכת, שהעירו והאירו ותרמו לשיפור המאמר בגרסתו הנוכחית.

- 1 'בן-פורת, מחסום לתוהו: שנים מכריעות בתולדות משטרת ישראל, תל אביב תשמ"ח, עמ' 29.
- 2 'ש' שטרית, 'דף חדש במשטרה העברית הטהורה', עת-מול, 231 (כסלו תשע"ד), עמ' 20; 'א' הוד, הקמת משטרת ישראל: שלבים ראשונים, 1947-1948, ירושלים 2004, עמ' 7.
- 3 'א' אירם (עורך), התפתחות השיטור העברי מתקופת המקרא ועד קום המדינה, ירושלים תשנ"א, עמ' 172; 'א' הוד וא' הראל, תקופות בהתפתחות משטרת ישראל, 1948-2002, ירושלים 2004, עמ' 9-11.
- 4 'א' סהר, זכרונות המפקח הראשון של משטרת ישראל, תל אביב 1992, עמ' 96.
- 5 שטרית (לעיל, הערה 2), עמ' 19; הוד (לעיל, הערה 2), עמ' 10.

במשטרת המנדט, ואליהם הצטרפו קצינים יוצאי הצבא הבריטי ומפקדים יוצאי ה'הגנה' – כל אלה היוו את צמרת המטה הארצי.⁶ עם הקבוצה השלישית נמנו מגויסים חדשים, שחלקם בחרו במשטרה כמקצוע וכייעוד וחלקם התנדבו למשטרה במקום השירות הצבאי. אלה התאפיינו 'בהזדהות נמוכה עם המשטרה ועם תפקידם ובנטייה לעזוב את המשטרה',⁷ ואכן הנשירה בקרבם הייתה גבוהה. בשלוש הקבוצות שמהן הורכב כוח האדם המשטרתי לא נכללו נשים, ומכיוון שהמשטרה נתפסה מאז ומתמיד כארגון בעל זהות גברית מובהקת – הן מהבחינה ההיסטורית, הן מהבחינה החברתית, הן מהבחינה התרבותית – עד הקמת משטרת ישראל לא העלה איש מחוגי המשטרה את הרעיון לגייס אליה נשים. יש לציין כי במשטרת ארץ-ישראל המנדטורית שירתו קומץ נשים, ששלטו בשפות גרמנית, אנגלית וערבית; הן גויסו כדי לשמור על נשים עצירות, והראשונה שבהן הייתה רבקה ספירו, אשת שוטר במשטרת המנדט.⁸

המחקר ההיסטורי האקדמי במערב אירופה ובארצות-הברית החל להתעניין בהיסטוריה של נשים כבר במאה התשע עשרה, במטרה לחשוף ולגלות התנסויות היסטוריות חסרות ולכלול גם נשים, שנעדרו ממנו כמעט כליל.⁹ במדינת ישראל החלו לצאת לאור בשנות השמונים של המאה העשרים מחקרים היסטוריים חלוציים שנתנו ביטוי לשאלות של מגדר, ושהתמקדו בעולמן של נשים במגוון תחומים רחב שקודם לכן הודרו ממנו,¹⁰ אך עד כה לא נגע המחקר בתחום מגדר ומשטרה. הספרות המחקרית בנושא זה בעולם עשירה ביותר,¹¹ אולם במה שנוגע להקשר המקומי, למדינת ישראל, הספרות מועטה ודלה למדי, ואינה קיימת כלל באשר לשנים 1948-1981. שנים אלה נבחרו כגבולות הזמן של מחקרי מפני שבאמצע שנת 1948 יצאה משטרת ישראל לראשונה במבצע לגיוס נשים לשורותיה, ובשנת 1981 פרשה לגמלאות ממשטרת ישראל ניצבת משנה נעמי שרמי, מייסדת חיל הנשים במשטרה. השוטרות הראשונות בישראל נדחקו לשולי התודעה ההיסטורית; נעדרות לחלוטין מן המחקר ההיסטורי; הן לא זכו לחשיפה למרות תרומתן; לא ידוע מי הן היו ומה הניע אותן להתגייס לארגון גברי מובהק; ולא נזכרו במחקר חלקן ופועלן במשטרת ישראל.

מטרות המאמר הן להאיר את נושא השיטור והמגדר בישראל בשנות המדינה הראשונות; לשרטט קווים לדמותן של השוטרות הראשונות ולהתמקד בסיפורן ובעיצוב זהותן בזירה גברית מובהקת; לבחון את תרומתה של שרמי, קצינת השוטרות, למיסוד היחידת השוטרות ולהפיכתה לגוף משטרתי שאין לתאר כיום את המשטרה בלעדיו.

6 בן-פורת (לעיל, הערה 1), עמ' 41.

7 א' שרמי בשיתוף א' הוד, תולדות משטרת ישראל, א: שלב המסד, 1948-1958, ירושלים 1996, עמ' 286-287.

8 ספירו גויסה ב-3 ביולי 1941 והייתה שוטרת במחנה מעצר לעצירות עד שנת 1948; אז ילדה ולא שבה לתפקידה. ראו:

א' הוד, סקירה היסטורית: התפתחות תעסוקת נשים במשטרת ישראל, ירושלים [חש"ד], נספח, עמ' 25.

9 ב' מלמן, 'שוליים ומרכז: היסטוריה של נשים והיסטוריה של מגדר בישראל', ציון, עד (תשס"ט), עמ' 248.

10 ראו לדוגמה מבחר מאמרים הנותנים ביטוי לשאלות של מגדר: מ' שילה, ר' קרק וג' חזן-ירוקם (עורכות), העבריות החדשות: נשים ביישוב ובציונות בראי המגדר, ירושלים תשס"ב.

11 ראו למשל: D. Schulz, *From Social Worker to Crime Fighter*, Westport, CT 1995; T. Prenzler, 'Women in Australian Policing: An Overview', *Journal of Australian Studies*, 42 (1994), pp. 78-88; P. Levine, 'Walking the Streets in a Way No Decent Woman Should: Women Police in World War I', *Journal of Modern History*, 66, 1 (March 1994), pp. 34-78.

מתודולוגיית המחקר

המאמר עוסק בתחום מגדר ומשטרה בישראל מנקודת מבט היסטורית מגדרית ומתאר את הקמתה של יחידת השוטרות הראשונה במדינת ישראל ואת פעילותה של שדמי לא רק בגיוס שוטרות לשם מילוי תפקידים שנחשבו נשיים, אלא בעיקר בקידום השוטרות ובשילובן בתפקידים מקצועיים שנחשבו גבריים.

המאמר מבוסס על שילוב של מקורות ראשוניים ומקורות משניים: מקורות ראשוניים מגוונים דליתי בארכיון המשטרה ובארכיונה של שדמי, והם כוללים מסמכים היסטוריים, מכתבים, פרוטוקולים, דו"חות, כתבות ורשימות; ספרי זיכרונות שכתבו שני נושאי תפקידים מרכזיים במשטרה שימשו מקור מידע חשוב: ספרי הביוגרפיה של שדמי, 'מרתה ונעמי', ושל סהר, 'זיכרונות המפכ"ל הראשון של משטרת ישראל'; עיתונות בת הזמן סיפקה מידע עשיר על אירועים מחיי המשטרה ותיארה את פעילותן של השוטרות הראשונות; מקורות ראשוניים מרכזיים הם תיעוד בעל-פה: ריאיון שערכתי עם שדמי וכן ריאיונות שנערכו עמה בתפקידיה השונים בצבא ובמשטרה וראיונות עם השוטרות הראשונות ועם בעלי תפקידים (גברים ונשים) אשר פורסמו בעלונים וכביטאוני המשטרה.

מכיוון שהמאמר מבוסס במידה רבה על תיעוד בעל-פה, יצוין כי ההיסטוריוגרפיה בת זמננו מתחבטת בסוגיה באיזו מידה תיעוד בעל-פה הוא מקור היסטורי אמין ועד כמה ניתן להסתמך עליו. מצד אחד הריאיון נערך לעתים שנים אחרי התרחשות האירוע, והמראיון לא רק מנסח את הדברים מנקודת מבטו הסובייקטיבית אלא גם מסתמך על זיכרוננו. מצד אחר יש חשיבות רבה לדבריו, שכן הם מביאים את ניחוח התקופה ומפגישים את הכותב עם האנשים והאירועים ההיסטוריים. ההיסטוריון יוסי מאלני טען כי ההיסטוריוגרפיה החדשה עניינה 'בזיכרון, כלומר לא באירועים ההיסטוריים עצמם, אלא ברשמים העמוקים ובחוויות שנוצרו ונותרו מהם, ומבחינה אפקטיבית הריהם מעין אירועים היסטוריים משפיעים ומשמעותיים כשלעצמם'.¹² ההיסטוריון יואב גלבר ייחס אף הוא חשיבות לזיכרון האישי כמקור במחקר ההיסטורי, במיוחד במחקרים העוסקים בנושאים שאין בהם חומר תיעודי כתוב. אך לדעתו יש לבחון את מהימנותו ואת דיוקו של התיעוד האישי בחינה ביקורתית – המספר שבוי בנקודת מבטו שלו על ההתרחשות, ועדותו מבוססת על היזכרות, ולכן יש לאמתה על ידי השוואתה לסוגי מקורות אחרים.¹³ גם אליעזר שביד, חוקר מחשבת ישראל, הדגיש כי חומרי הזיכרון האישי מבטאים עמדה סובייקטיבית ומציגים את ההתנסות ואת הניסיונות האינדיווידואליים – כל אדם על פי דרכו הסובייקטיבית וכפי שהוא צובר בזיכרונו האישי. על כן 'תיעוד מהימן ניתן להשיג על ידי שילוב של ביקורתיות משוחררת מאינטרסים. אמפטיה המעוגנת בתובנות אנושיות אוניברסליות, מאפשרת תיאור כולל המתקרב לאובייקטיביות ככל שהדבר הוא באפשר'.¹⁴ עמדה דומה הציגה ההיסטוריונית מרגלית שילה. היא התריעה מפני שימוש בתיעוד בעל-פה ללא אימותו עם תיעוד בכתב. לדעתה ספרי זיכרונות

12 י' מאלני, 'העידן של זמנים: המהפכה התרבותית בהיסטוריוגרפיה החדשה', זמנים, 100 (סתיו 2007), עמ' 137.

13 א' גלבר, היסטוריה, זיכרון ותעמולה: הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ, תל אביב תשס"ז, עמ' 252-255.

14 א' שביד, 'ההיסטוריה בין מיתוס לנרטיב', ישראל, 1 (2002), עמ' 5-6.

ומכתבים הם 'מקור חשוב להבנת רוח התקופה, אולם יש לנקוט במשנה זהירות בכל הנוגע לעובדות המוזכרות בהם. במידה שאין תעודות בנות התקופה המאשרות את הכתוב בהם, אין לראות בהם תעודה היסטורית חד משמעית [...] אין להסתמך על ספרי זיכרונות אלא במידה שהם עולים בקנה אחד עם יתר התעודות שבידינו'.¹⁵

לפיכך הסתמכתי על מקורות ראשוניים בשילוב עם מקורות משניים ועם מחקרים בני זמננו הסוקרים את התקופה ההיסטורית, והממצאים אומתו בעזרת כל אלה. ניתוח הנתונים, בדיקתם, עיבודם והערכתם נעשו בהצלחה ובהשוואה בין המקורות הראשוניים ובין המקורות המשניים, והנתונים אומתו על רקע התקופה ההיסטורית ומאורעותיה.

נשים במשטרה – מאימתי?

עד אמצע המאה התשע עשרה היה השיטור נחלתם הבלעדית של גברים וזוהה כתרבות גברית מובהקת הסגורה לנשים. המונח שיטור התפרש מתוך אסוציאציה לגבריות ולערכים גבריים, והיו שטענו כי 'שיטור הוא גוף כמעט טהור של הגמוניה גברית-זכרית'.¹⁶ הרעיון שנשים תעסוקנה בכך כלל לא עלה על הדעת עד אמצע המאה התשע עשרה. האזכורים הראשונים של רעיון זה, כרעיון דמיוני ומנוגד לכלל היגיון, הופיעו בהקשר מגוון – בקריקטורות נלעגות. המוקדמות שבהן נדפסו

שוטרות עומדות
חסרות ישע אל
מול התפרעות
המונית, 1852
(איור: ג'ון ליץ',
Punch Limited)

EFFICIENCY OF FEMALE POLICE IN WHAT IS VULGARLY CALLED A "JOLLY ROW."

15 מ' שילה, 'עד כמה ניתן להשתמש בספרי זיכרונות כמקור היסטורי?', קתדרה, 23 (ניסן תשמ"ב), עמ' 194-196.

J. Brown & F. Heidensohn, *Gender and Policing: Comparative Perspectives*, London 2000, p. 42 16

בעיתונות האנגלית: הראשונה, משנת 1851, הראתה קבוצת שוטרות (peelers)¹⁷ עומדות חסרות ישע מול התפרעות של רוכלים ברחוב ידוע לשמצה; ובאחרת, משנת 1852, הוצגו שני סוגים של שוטרות הניצבות מול המון פרוע, חלקן מצודרות והאחרות גסות מראה, אך כולן חסרות אונים אל מול ההתפרעות ההמונית. קריקטורות מוקדמות אלה המחישו את ההתנגדות ששררה בזמנן לרעיון המופרך של קבלת נשים למשטרה, וחזקו את העמדה הנחרצת שרווחה באותם ימים בדעת הקהל – שאין להעסיק נשים כשוטרות. שתי טענות מרכזיות הועלו כנגד צירופן של נשים למשטרה: האחת, שנשים הן מטבען חלושות וחסרות כוח פיזי ותעוזה, ואין ביכולתן להתמודד עם התנהגות אלימה, ואי לכך לא תוכלנה להיות שוטרות מקצועיות; והשנייה, שהמשיכה המינית שהן עשויות לעורר עלולה לגרום להסחת דעת ולהתנהגות בלתי הולמת. הנשים היחידות שהצליחו להצטייר כשוטרות בראשית המאה התשע עשרה עשו זאת בדרך ההתחזות: אחת מהן הייתה כוכבת במחזמר בריטי שלבשה מדי משטרה כששרה על 'גורלו המר של השוטר'; ואחרת הייתה שחקנית קולנוע בסרט אילם אמריקני שהערימה על חברה השוטר, וכהלצה לבשה את מדיו – החבר נשם לרווחה כאשר פשטה את המדים ולבשה שוב את בגדיה שלה.¹⁸

במאה התשע עשרה ובראשית המאה העשרים חלו שינויים מפליגים במבנה החברה במדינות המתועשות עם עלייתה של התנועה הפמיניסטית; סדרי החברה המסורתית התערערו והחברה הפטריארכלית הפכה לשוויונית יותר. תמורות מרחיקות לכת חלו אז בהיסטוריוגרפיה של נשים ומגדר, שהלכה והתפתחה וחשפה את זהותן של נשים פעילות בחברה, שנעדרו ממנה כמעט כליל, העלתה אותן מתהום הנשייה, נתנה להן קול והעצימה את נוכחותן בסיפור ההיסטורי.¹⁹ גיוס נשים למשטרה היה חלק מההתעוררות הכללית שהחלה בחברה המערבית במאה התשע עשרה, עם הקמתם של תנועות חברתיות ושל ארגוני נשים שהשתתפו בחיים הציבוריים והפוליטיים, ושנאבקו למען שוויון זכויות פוליטיות. תנועות של שוטרות כמו ברחבי העולם – כבריטניה, בארצות הברית, באוסטרליה ובמדינות אירופה. זו לא הייתה תופעה ייחודית אלא אחת מתוצאות הגל הראשון של הפמיניזם, שהובילו נשים בשנות הארבעים של המאה התשע עשרה. נשים אלה היו רובן מהמעמד הבינוני, בעלות השכלה, ומטרתן הייתה לקחת חלק פעיל בתהליכים חברתיים ובחקיקה שתחולל רפורמות בתחום המוסר והרווחה, להילחם בעוולות חברתיות, ולסייע בהגנה סוציאלית על נשים וילדים מפרי חוק. אנגליה וארצות הברית היו שתי המדינות הראשונות שעלתה בהן הדרישה לשינוי ולהשתתפות פוליטית.²⁰

17 Peeler הוא כינוי לשוטר. מקור הכינוי הוא שמו של סר רוברט פיל, ראש ממשלת בריטניה בשנים 1834-1835, 1841-1846. בתקופת כהונתו כשר הפנים ייסד בשנת 1829 את כוח המשטרה המטרופוליטני של לונדון, ולכן נחשב לאבי משטרת בריטניה המודרנית. 'רוברט פיל', ויקיפדיה, נדלה ב-16 בינואר 2015.

18 בראון והידנסון (לעיל, הערה 16), עמ' 43-44.

19 מלמן (לעיל, הערה 9), עמ' 248; ד' ברנשטיין, 'חקר נשים בהיסטוריוגרפיה הישראלית: נקודות מוצא, כיוונים חדשים ותובנות שבררך', שילה, קרק וחזן-רוקם (לעיל, הערה 10), עמ' 12.

20 B. Ryan, *Feminism and the Women's Movement: Dynamics of Change in Social Movement Ideology and Activism*, New York 1992, pp. 21-52; ספרן, לא רוצות להיות נחמדות: המאבק על זכות הבחירה לנשים וראשיתו של הפמיניזם החדש בישראל, חיפה 2006, עמ' 14-18.

הרעיון של נשים אוכפות חוק הועלה לראשונה בבריטניה בעקבות פעילותה של התנועה החברתית-ההיגיינית במאה התשע עשרה ובראשית המאה העשרים, תנועה שהובילה רפורמות בתחום המוסר. גם אגודות חברתיות בארצות-הברית, באירופה ובאוסטרליה שפעלו למניעת מחלות מידבקות ולקשירת קשרים חברתיים טהורים, קראו להעסקת נשים במשטרה. אחד הנושאים הבעורים שהשוטרות הראשונות קיבלו עליהן לטפל בו היה הזנות בקרב נשים. הטיפול בכך הופקד קודם לכן בידי שוטרים, והם שביקשו להעסיק נשים כשוטרות כדי למנוע מעצמם את המבוכה שהייתה כרוכה בעניין זה. השוטרות הועסקו על בסיס ניסיוני, והופקדו על מקרים שעלולים היו לגרום אי נוחות לשוטרים, כגון מעצר נשים חשודות וגביית עדויות מנשים. גרמניה הייתה המדינה הראשונה שהעסיקה למטרה זו שוטרת, בשנת 1905, אך הניסוי התקבל בציבור בעוינות ולכן הופסק.²¹

בסקוטלנד הוחלט בינואר 1914 על קבלת נשים למשטרה, בעקבות התרבות התלונות על תקיפות נשים. המינוי הראשון בוצע בגלגו ביוני 1915 – שוטרת מונתה לתקופת ניסיון של שנה כדי לאסוף עדויות ולחקור מקרי אלימות נגד נשים, במקום השוטרים שהתקשו בחקירת אירועים אלה. הניסיון נחל הצלחה, ובאוקטובר 1916 אושר לשוטרת מינוי קבוע.²² בארצות-הברית התמנתה אישה ראשונה לשוטרת בשנת 1910, ושוטרות גויסו על פי דגם של עובר סוציאלי, כי הן עסקו בהגנה סוציאלית על נשים ועל ילדים מפרי חוק. התחום שהופקד בידיהן היה נשים וילדים עבריינים, וכך היה גם בצרפת.²³ באוסטרליה התמנו נשים לראשונה לשוטרות כדי לעסוק בהצלה מוסרית, יותר מאשר באכיפת חוק. הדעה שרווחה שם הייתה שנשים תוכלנה לבצע טוב יותר מהשוטרים מאסר של בנות מינן. בשנת 1915 התמנו שתי נשים לשוטרות, תפקידן היה לסייר בתחנות רכבת במטרה להגיש סיוע לנערים שסרחו ולנשים שנפגעו מאלימות, ושחיפשו סיוע ומענה לבעיותיהן.²⁴

מלחמת העולם הראשונה, שפרצה בשנת 1914, האיצה את תהליך כניסתן של נשים למשטרה.²⁵ תקופת המלחמה הייתה שעתן היפה של הנשים, שהוכיחו כי עתות מצוקה עשויות לשמש מנוף לפעילותן בתפקידים שלפני כן היו מופקדים רובם ככולם בידי גברים. המלחמה הייתה הזרז לשינוי מגדרי שהביא להשתלבות נשים במקצועות גבריים ובתפקידים ציבוריים, תחילה כממלאות מקום עד חזרתם של הגברים מן המלחמה, ובהמשך כקבועות בתפקידים שהתאימו למגדר שלהן וליכולותיהן הנשיות.²⁶

באנגליה התגלה בתקופת המלחמה מראה מוזר של זוגות נשים לבושות כמעין מדים שחורים כשהן מסיירות ברחובות חשוכים, בפארקים ובתחנות רכבת. אלה היו נשות משטרה חדשות. הצורך בכוח

D.J. Mitchell, *Women on the Warpath: The Story of the Women of the First World War*, London 1966, p. 211 21

בראון והיידנסון (לעיל, הערה 16), עמ' 45. 22

M. Maniloff, 'Policewomen in France', *European Network of Policewomen Newsletter*, June 1998, pp. 2-5 23

בראון והיידנסון (לעיל, הערה 16), עמ' 45-46. 24

A. Woodeson, 'The First Women Police: A Force for Equality or Infringement?', *Women's History Review*, 2, 2 25
(1993), pp. 217-232

ב' מלמן, 'להפוך את המלחמה להיסטוריה: המלחמה הגדולה, היסטוריה והיסטוריונים, 1914-1998', זמנים, 65 26
(1998-1999), עמ' 6-23.

משטרתי נשי – מופרד מהכוח הגברי – שיהיה מופקד על בעיות מיוחדות של נשים וילדים בקהילה, הועלה על ידי הפמיניזם והאגודות לטוהר חברתי. הם דרשו למנות נשים לשוטרות כדי לסייע בטיפול במקרי אונס, זנות ואלומות מינית, להגן על הנשים הפגועות, ללוותן לבתי המשפט, לעזור להן במתן עדות שם, ולדאוג שתקבלנה ייצוג ויחס הולמים בבתי המשפט, שכיחנו בהם שופטים גברים, וכן לעזור לקטינים עבריינים בעת מתן עדות כשהוריהם אינם לצדם.²⁷

שוטרות ראשונות במדינת ישראל

גיוס נשים למשטרת ישראל: התחלות, 1948–1950

עד הקמת מדינת ישראל והמשטרה העברית לא הועסקו נשים בשירות המשטרה. האפשרות לגייס נשים לתפקידי שיטור עוררה הסתייגות רבתי בחוגי המשטרה ויכוח פנימי נוקב, שנמשך שנים רבות. שורה של נימוקים הועלו כנגד שילובן של נשים במשטרה:

א. השוטרים הגברים לא יאהבו את הרעיון ויכשילו את השוטרות. ניצב אהרון סלע (לימים המפקח"ל הרביעי) הסביר את עמדת המשטרה בעניין אי התאמתן של נשים לעבודת המשטרה: 'שוטרות ממהרות להתחתן, ואם נגייס למשטרה בחורות יפות, יתאהבו בהן גם עבריינים, ועוד נחיש את קצב פרישתן מן המשטרה'.²⁸

ב. הציבור לא יקבל מרות של שוטרת: 'הציבור לא יישמע לעולם לאישה שוטרת, בקושי הציבור שלנו מוכן להישמע לגברים-שוטרים. לגברים!!! אז לנשים?! מה פתאום?!'.²⁹

ג. 'המקצוע קשה מבחינה פיזית ונפשית גם למין החזק, הגבר. כיצד אפוא תעמוד בו אישה?!'.³⁰

ד. 'הסדר החברתי טוען שהאישה היא המטפלת במשק ביתה ובמשפחתה, מכאן שתעסוקתה במשטרה עלולה להפריע את חיי המשפחה, יותר מאשר לחיים המשפחתיים של השוטר'.³¹

ה. 'הימצאותה של שוטרת בתחנות המשטרה עלולה לגרום לחוסר ערנותם של שוטרים במילוי תפקידם'.³²

טענות אלה בדבר אי התאמתן של נשים לתפקידי שיטור משקפות הלכי רוח ותפיסות מגדר שרווחו – ושלעתים עדיין רווחים – בחברה הישראלית, והן עולות בקנה אחד עם הלכי רוח שאפיינו חברות שונות בארצות אירופה ואמריקה במאה התשע עשרה ובראשית המאה העשרים, כאשר הועלתה בהן לראשונה הדרישה לגייס נשים למשטרה. הדרת נשים מהמשטרה באותם זמנים מקורה

27 וודסון (לעיל, הערה 25), עמ' 217–232.

28 'שמעו עליהם', דבר, 28 באוגוסט 1959.

29 ריאיון עם נעמי שדמי, 1 באוקטובר 2010, מראיין ש' שיטרת, משטרת ישראל, יחידת ההיסטוריה. שדמי ציטטה בריאיון את דברי ניצב סלע.

30 י"ל פראג, מפקד מחוז תל אביב, 'הרהורים לציון חמש שנים לקיום היחידה', 29 באוקטובר 1969, עלון יחידות שוטרות הסיוור במחוז תל אביב, נובמבר 1969; נ' שדמי, מרתה ונעמי, תל אביב תשס"ה, עמ' 114.

31 פראג (שם).

32 ישיבת סגל א, 14 במרס 1949, מקורות נבחרים בהתפתחות מ"י, קובץ שני: חומר רקע במורשת משטרת ישראל במסגרת הגיגות ה-40, עמ' 134.

בנורמות ובתפיסות חברתיות המבוססות על מסורות תרבותיות שאנדרוצנטריזם (Androcentrism, מרכזיות הזכר) שולט בהן; על פי מסורות אלה גברים עולים על נשים מעצם טבעם, הגבר ניצב במרכז, והחברה פועלת מנקודת מבט גברית.³³ קרול שייקשפט, מהראשונות שחקרו את הנושא ניהול ומגדר, טענה כי בראייה היסטורית ניתן לראות שמאז שנת 1900 היו נשים בעמדת בחירה משנית במינויים לתפקידי ניהול, ותלתה זאת באפליה מגדרית.³⁴ גם על פי קרול גיליגן, חוקרת הפסיכולוגיה של המין הנשי ואחת ההוגות הפמיניסטיות הבולטות בארצות-הברית, החברה פועלת מנקודת מבט גברית ולאור תפיסות גבריות. לדעתה יש הבדלים מהותיים בין דרכי החשיבה וההתנהגות של גברים ושל נשים. למשל גברים חושבים במונחים הייררכיים ונוח להם למקם עצמם מעל אחרים, בעוד נשים חושבות במונחים של הקשרים ונוטות להתמקד במערכות יחסים אנושיות. התכונות הנחשבות נשיות קשורות לתמיכה, לאחריות, לרגישות ולדאגה לזולת, והן מוערכות כתכונות נחותות, בעוד שהתכונות שנחשבות גבריות – תקיפות ועמידה על זכויות – מוערכות כעליונות מבחינה מוסרית.³⁵ תפיסה זו הכתיבה דומיננטיות גברית בחברה, ולפיה הערכים הנשיים נחותים מאלו הגבריים, והיא הסיבה שנוכחות הגברים בתחומים כגון ניהול ומנהיגות, צבא ומשטרה, הייתה תמיד דומיננטית ונחשבה דבר שבשגרה.

משטרת ישראל, שעשתה את צעדיה הראשונים עם הקמת המדינה, התמודדה עם מחסור חמור בכוח אדם; לאחר ספקות, לבטים והיסוסים, ורק בשל אילושי השעה, שהכריעו את המסורות התרבותיות, את התפיסות המגדריות ואת ההתנגדות העקרונית לגיוס נשים לתפקידי שיטור, הוחלט על גיוס מחלקה אחת של נשים לתקופת ניסיון – 'ואחר כך לראות מה הלאה. כלומר שמחלקה ראשונה זו ומידת הצלחתה, תקבע אם יש המשך ליחידת שוטרות או הרעיון נכשל'.³⁶ אף נחתם הסכם עם משרד הביטחון שלפיו מועמדות לצה"ל שתמכו במשפחתן יוכלו להתגייס למשטרה, לחתום על שירות של שלוש שנים, ולקבל משכורת מלאה.³⁷

ביוני 1948 יצאה המשטרה במבצע לגיוס נשים לשוורתיה. עיתון 'מעריב' מיהר לכשר לקוראיו: 'משטרת ישראל החליטה לגייס שתי יחידות של שוטרות לשירות בתל-אביב. 32 שוטרות תגויסנה למשטרת התנועה ולתפקידי סדרנות במשרדים ממשלתיים בתל-אביב'.³⁸ בעיתונות התקופה פורסמו 'מודעות גיוס למשטרה' שהיו מיועדות לנשים. לדוגמה מודעה שכותרתה 'התגייסות שוטרות' בישרה כי 'למשטרת ישראל דרוש מספר מסוים של שוטרות בתל-אביב לתפקידים: כיוון-תנועה, שמירה בבסיס, הדרכה אלחוטית'. תנאי הקבלה ('באות בחשבון'): נשים רווקות בגיל עשרים ושתיים עד עשרים ושמונה, בגובה 1.65 מ' ומעלה, בעלות השכלה עממית לפחות, ידיעת השפה העברית הכרחית. אל הבקשה בכתב נתבקשו הנשים לצרף: פרטים על הגיל, ההשכלה, המקצוע הנוכחי וכתובת וכן

33 ד' יזעאלי, 'המיגדור בעולם העבודה', הנ"ל ואחרות, מין מיגדר פוליטיקה, תל אביב 2000, עמ' 175.

34 C. Shakeshaft, *Women in Educational Administration*, Newbury Park, CA 1987, pp. 93-95

35 ק' גיליגן, בקול שונה: התיאוריה הפסיכולוגית והתפתחות האישה, תרגמה נ' בן-חיים, תל אביב תשנ"ו, עמ' 42, 93-95.

36 פראג (לעיל, הערה 30).

37 נעמי שרמי, ריאיון עם המחברת, 28 בינואר 2015.

38 'קציני המשטרה על תפקידי משטרת ישראל', מעריב, 7 ביוני 1948.

'שמות של שני אנשים ידועים ביישוב – וכתובותיהם המדויקות – המוכנים להעיד על אופייה הטוב של המועמדת'. על המודעה, מ-9 ביוני 1948, היה חתום 'מרכז הגיוס'.³⁹

לקריאת הגיוס של המשטרה נענו שמונה עשרה נשים. אחת הראשונות הייתה חנה יעקובסון.⁴⁰ ב-10 ביולי 1948 היא פנתה למרכז הגיוס של המשטרה, ולאחר שגויסה הוצבה באגף הגיוס והאימונים, והתמנתה ל'מרכזת ענייני הגיוס והאימונים לבחורות בשירותי משטרה'.⁴¹ בתפקידה זה סייעה לגייס בוגרות גימנסיה וסמינר לשורות המשטרה. שמונה עשרה הנשים נשלחו לקורס שיטור מזורז בן שלושה שבועות, שנועד להעניק בסיס מקצועי מינימלי לשוטרות אשר תישארנה בחיל, ולבחון מקרוב את כישורי השוטרות לשם בחירתן והתאמתן לתפקידים המיוחדים. הוחלט שבתום הקורס השוטרות 'תועסקנה בתפקידים הכרחיים בלבד, אשר אין למלא אותם על ידי גברים, כדלקמן: (1) חיפוש על נשים, חקירת נשים על רקע מיני, שמירת אסירות; (2) בהתחשב עם צמצום כוח האדם של גברים, תועסקנה בינתיים שוטרות גם בתפקידים הבאים: אלוט, משרדים, תנועה (במספר מצומצם ביותר)'.⁴²

קורס השוטרות התקיים ב'בסיס האימונים מס' 1' של משטרת ישראל בבית ליד, וכלל הכשרה בסיסית: הכרת נשק (סטן, אקדח), תרגילי סדר, משמעת משטרתית, אימון גופני, חוק ומשפט והכרת מבנה המשטרה ודרגותיה.⁴³ בתום הקורס הופנו רוב השוטרות החדשות לתפקידי מנהלה, ומיעוטן שובצו למקצועות הכוונת התנועה, קשר אלוט, נהיגה ושמירה על עצירות. על פי פקודות המטה הארצי כל השוטרות הועסקו רק בשעות 06:00-22:00, להוציא 'מקרים דחופים של מעצר נשים או חיפוש בבית שנמצאות בו נשים'.⁴⁴ זה היה ניסיון ראשון במדינת ישראל לגייס שוטרות ולהעסיקן בעיקר בתפקידים מנהליים שנתפסו כמתאימים לנשים; הייתה זו תכנית ניסיונית לתקופה מוגבלת, עד שתיתר בעיית כוח האדם ו'מספר המגויסים הגברים יעלה'.

ב-30 בספטמבר 1948 מינתה המשטרה את צפורה פל-שיק לקצינת המטה לשוטרות (קצינת המטה"ר) במחלקת השלישות במטה הארצי, כדי שתייצג את השוטרות לפני המפקדים הישירים ותתפל בקליטתן ובכעיותיהן.⁴⁵ דרגתה הייתה מפקחת שנייה, ותפקידה הוגדר: 'לעקוב אחר תנאי

39 'התגייסות שוטרות', מקורות נבחרים (לעיל, הערה 32), עמ' 128. יצוין כי הקריטריונים שנקבעו לגיוסם של הגברים לא היו שונים כמעט מאלה של הנשים: גובה – לא פחות מ-1.72 מ'; גיל – לא יותר משלושים שנה; סוג בריאות – תקין; השכלה – בוגר בית ספר עממי לפחות, ידיעת השפה העברית. הגברים לא נדרשו להמציא המלצה.

40 יעקובסון שירתה במשטרה בשנים 1948-1973. היא החלה ככתבנית במחלקת התנועה, ובשנת 1959 נשלחה לקורס חוקרי נוער והייתה לחוקרת במפלג הנוער. אחר כך עברה למטה הארצי למחלקת לעשיית דין בנאצים, ועם תפיסתו של אייכמן הצטרפה לצוות החקירה. בהמשך שימשה עוזרת לקצין הקישור עם האינטרפול, ולבסוף מונתה לקצינת הקישור עד פרישתה. ריאיון עם יעקובסון, רשמה 'ספירא, מקורות נבחרים (לעיל, הערה 32), עמ' 127.

41 'בן-אליהו, סגן מפקח מחוזי, קצין גיוס ואימונים של מטה המשטרה, אל מפקד מחנה המטה הארצי, אגף הגיוס והאימונים, תל אביב, הנדון: מינויים – קצינות, 10 ביולי 1948, מקורות נבחרים (שם), עמ' 130.

42 ישיבת סגל א (לעיל, הערה 32).

43 'אלירים ואחרים, מורשת בית הספר הארצי: 40 שנות הדרכה תש"ט-תש"ן 1949-1989, ירושלים 1990, עמ' 16.

44 'נחמיאס, סגן המפקח הכללי, 'פקודות המטה הארצי', 19 בנובמבר 1948, מקורות נבחרים (לעיל, הערה 32), עמ' 133.

45 'פרומקין, סגן מפקח מחוזי, קצין שלישות ראשי, אל המטה הארצי, אגף המנהלה, תל אביב, 30 בספטמבר 1948, מקורות נבחרים (שם), עמ' 131.

השירות בהם נמצאת השוטרת ולשמש לה לעזר בבעיותיה המיוחדות.⁴⁶ במסגרת תפקידה דאגה פל-שיק גם לתלבושת השוטרת: 'מאחר שבתלבושת הקיץ אין כיסים ואין מקום להכניס את החפצים

שוטרת, 1950
(לע"מ)

האישיים כולל את פנקס השוטר, יש צורך לצייד את השוטרות בארנקים מצבע וצורה אחידה.⁴⁷ ובאשר לתלבושת חורף היא ביקשה 'להתיר לשוטרות ללכת בחצאיות מצבע כחול בהיר עם אפודות מעל לחצאיות. כ"כ להורות למחלקת האפסנאות לספק לנהגות מכנסים ארוכים כחול כהה'.⁴⁸

במהלך שנת 1948 עלה בידי המשטרה לגייס 105 נשים, מספר גבוה מהמצופה שעלה על הצרכים של המשטרה, ולכן נשאלה השאלה אם המשטרה זקוקה לשוטרות רבות כל כך. מכיוון שהשוטרות הועברו ברובן בתוך זמן קצר לתפקידים נשיים, קרי לעבודות משרדיות, פרט לאלה שעבדו בבתי מעצר לנשים או בהכוונת התנועה, נוצרה תחושה שהניסיון לגייס נשים למשטרה לא הוכתר בהצלחה, והוא הוגדר ככישלון של המשטרה, שהפקידה תפקידים בידי שוטרות לאחר הכשרה לא מספקת. יתרה מזאת, נוצר יחס אמביוולנטי כלפי גיוסן. מצד אחד מחלקת כוח אדם ומדור הגיוס התייחסו אל תפקידן במשטרה כאל תפקיד זמני, 'תעסוקת ביניים עד הנישואין', שלא על מנת 'להתקדם ולעשות קריירה', ולכן עלתה הטענה ש'תקופת שירותן הוא קצר ועל כן גיוסן אינו

משתלם. מבחינה חברתית ומוסרית היא [השוטרת] מהווה ברוב המקרים גורם משמעותי מפריע בקרב השוטרים'.⁴⁹ ואילו מהצד האחר עלתה המלצה להרחיב את שדה פעולתן לתפקידים הייעודיים. המקצועות שהומלץ עליהם כמתאימים ביותר לשוטרות היו קשורים בטיפול בנוער עבריין ובעיקר בנערות – חקירת שמעורבים בהן קטינים, קרי חוקרות נוער. רעיון זה התבסס על ההנחה שהפקדת תפקידים שיש בהם מגע יום-יומי עם האזרחים בידי השוטרות עשויה להביא 'ליחסי ציבור טובים יותר ואף לרמת נימוסין הדדית גבוהה יותר בינינו [השוטרים] לבין האזרח'.⁵⁰

46 שדמי והוד (לעיל, הערה 7), עמ' 288. פל-שיק הייתה בוגרת גימנסיה 'הרצל' ובוגרת הקורס הראשון של אורד וינגייט בשנת 1945 וקורס מ'כיות ב'הגנה'. היא הדריכה נוער בגדנ"ע, ובמלחמת השחרור עסקה באימוני נשק לחיילות ופיקדה על קורסים לבנות במחנה סרפנד. לאחר מכן גויסה למשטרה, וניתנו לה סמכויות (1) לבוא במגע ישיר עם כל שוטרת המשטרה במשטרת ישראל; (2) להביא בפני הממונים הישירים על השוטרת – בעיות ובקשות אישיות של השוטרת; אם כחנה הקצינה את הנימוקים לבקשה ומצאה אותה ראויים להמלצה – המלצתה מחייבת את הממונה הישיר. מה-1 בינואר 1950 ועד אוגוסט 1951 כיהנה גם בתפקיד עוזרת לקצין סער ראשי. פרשה באוגוסט 1951. ראו: הוד (לעיל, הערה 8), נספח, עמ' 32-34; ראש אגף מנהלה, המטה הארצי, אל מפקד מחנה המטה, קצין כוח אדם, תל אביב, 1 בינואר 1950, מקורות נבחרים (שם), עמ' 139.

47 פל-שיק אל מחלקת אפסנאות, 11 באפריל 1949, מקורות נבחרים (שם), עמ' 137.

48 פל-שיק אל ראש אגף מנהלה, 6 בנובמבר 1949, מקורות נבחרים (שם), עמ' 138.

49 'תפקידים המהייבים שוטרת – מקום השוטרת בחיל', ישיבת סגל א, 26 במרס 1949, מקורות נבחרים (שם), עמ' 140.

50 א' שור, 'האם יש עתיד לשוטרת במשטרת ישראל?', מקורות נבחרים (שם), עמ' 123-125.

ההתייחסות הכללית אל השוטרות הייתה בהתאם לזהותן המגדרית, ולכן לא הייתה מודעות לאפשרויות הגלומות בהן ככוח עבודה שיכול לתרום גם בתחומים שנחשבו גבריים. מדיניות המשטרה גרסה אז שנשים מסוגלות למלא רק מספר תפקידים מצומצם, 'מפאת מגבלותיהן הטבעיות', לכן יש 'להמעיט בגיוסן ולמלא מקומן בגברים'.⁵¹ יתרה מזאת, פקידות המשטרה לא נחשבו שוטרות כמוכן המקובל של המילה – 'הן ישבו מאחורי שולחן במשרד, ומילאו תפקידי פקידות המאפיינים כמעט כל אישה בכל משרד';⁵² חלקן שירתו ללא מדים, ושירותן נחשב נחות באופיו משירות השוטרים. הן עבדו בסביבה גברית, כפקידות זוטרות שזהותן המגדרית ברורה, באווירה ארגונית נוקשה, לפי כללים ברורים ומחייבים, ותחת סמכותם של מפקדים גברים. מצב זה יצר מסגרת של כוח ושליטה שהתנהלה על פי נורמות חברתיות מגדריות, ושהבליטה את הבדלי המעמד בין השוטרים לשוטרות.

יצוין כי בצה"ל, שגם הוא ארגון גברי, הייררכי, נוקשה וריכוזי, קיימת חובת שירות של נשים מתוקף חוק גיוס חובה, ומראשית הקמתו לא עלתה כלל שאלת גיוסן, כי הן השתלבו כבר לפני הקמת המדינה בזרועות ההגנה השונות ('ה'הגנה', הפלמ"ח וחיל העזר של מתנדבות ארץ-ישראליות לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה, ATS). חיל הנשים החל להתגבש במהלך 1949, סמוך לסיימה של מלחמת השחרור, שכבר במהלכה מילאו נשים תפקידי לחימה לצד תפקידי עזר. ב'תקנות שירות ביטחון (תפקידי אישה בשירות סדיר), תשי"ב-1952' פורטו המקצועות שהיו סגורים בפני נשים: תפקידי לחימה, תפקידים המתבצעים בתנאים סביבתיים קשים ותפקידים הדורשים כוח פיזי.⁵³ במבט היסטורי נראה כי הצבא, בדומה למשטרה, ראה את עיקר תפקידן של החיילות בשני תחומים: לשחרר מספר גדול ככל האפשר של גברים מתפקידים עורפיים לתפקידים קרביים; ולמלא תפקידים מנהליים הנחשבים מתאימים לנשים, כמו עבודה משרדית, חינוך וסעד. גם כיום רובו המכריע של ציבור הנשים בצבא ממלא תפקידים עורפיים זוטרים, שערכם בסולם החשיבות הצבאית נמוך למדי.⁵⁴

הרחבת הגיוס כפתרון למחסור מתמשך בכוח אדם, 1950-1959

המחסור בכוח אדם, שהלך והעמיק, העמיד את המשטרה בפני דילמה: האם למרות ההתנגדות יש בכל זאת להמשיך לגייס נשים ובכך לפתור באופן חלקי ומוגבל את בעיית כוח האדם?⁵⁵ כפתרון של דחק ורק מכורח הנסיבות המשיכה המשטרה בגיוס נשים לשורותיה, בעיקר במחוז תל אביב. במחוז ירושלים שירתו בשנת 1949 שבע נשים. נוסף על כך בבית הסוהר בירושלים – שחולק לשניים: כלא לנשים ולעבריינים צעירים וכלא לשאר האסירים – הועסקו שלוש שוטרות לצד שבעה עשר

51 א' הוד, א' שדמי וא' הראל, תולדות משטרת ישראל, ב: שלב ההתבססות וההתמקצעות, 1958-1973, ירושלים 2002, עמ' 164.

52 פראג (לעיל, הערה 30).

53 א' ג'רבי, המחיר הכפול: מעמד האישה בחברה הישראלית ושירות הנשים בצה"ל, תל אביב תשנ"ז, עמ' 69.

54 שם, עמ' 72; 'י' בובריאגסי, 'צה"ל ושוויון המינים', ד' יזרעאלי, א' פרידמן ור' שליפט, נשים במלכוד: מצב האשה בישראל, תל אביב תשמ"ב, עמ' 227.

55 'למילוי המחסור בשוטרים הוכרו על גיוס', הצופה, 27 באוקטובר 1949.

שוטרים.⁵⁶ גם שירות בתי הסוהר (שב"ס) העסיק נשים בתפקידי מנהלה מסורתיים, אבל הן לא עבדו באגפי בתי הסוהר ולא מילאו תפקידי שמירה והשגחה על אסירים. תהליך כניסתן של נשים לשירות בתי הסוהר החל בשנות החמישים, בגיוס עובדות מקצועיות לשני תחומים: עבודה סוציאלית וחינוך. העובדות הסוציאליות עסקו בתכניות לטיפול באסירים ולשיקומם; הן לא היו סוהרות, והעניקו שירות מקצועי בלבד, ללא מדים. רק בשנות השמונים, כאשר החלו להקים בבתי הסוהר מרכזי חינוך שבהם השלימו אסירים את השכלתם, גויסו נשים כקצינות חינוך לשירות בתי הסוהר. גם הן לא נחשבו סוהרות ולא לבשו מדים. במשך הזמן צברו העובדות הסוציאליות וקצינות החינוך ניסיון בעבודה עם האסירים והכשירו את פריצת הדרך שבאה שנים מאוחר יותר עם השתלבותן בתפקידים פיקודיים ניהוליים.⁵⁷

שוטרות ושוטרים במשטרת ישראל, 1948-1957⁵⁸

1957	1956	1955	1954	1953	1952	1951	1950	1949	1948	
5,700	5,806	5,991	5,867	5,267	5,375	4,791	3,556	3,034	1,882	סך כול השוטרים
238	261	282	329	373	415	420	285	216	105	שוטרות
3	4	3	3	2	1	0	1	3	2	קצינות

מהטבלה עולה כי מספר הנשים גדל משנה לשנה והגיע לשיאו בשנת 1951, ולאחר מכן חלה ירידה מתמדת. הסיבה לכך היא שבשנת 1951 הוחל בצמצום מספר השוטרות על ידי החלפתן בשוטרים, ורק שוטרות שעסקו במקצועות הכרחיים, כמו חיפוש על גופן של נשים חשודות ושמירה בבתי המעצר לנשים, נשארו בתפקידן.⁵⁹

אחת הנשים שהתגייסה למשטרה באותה תקופת בראשית היא מרגלית סגל-שחורי (1933-2000). היא נולדה באמסטרדם שבהולנד, לאחר שהצליחה לשרוד בשואה בדרך לא דרך, עלתה ארצה בשנת 1949 ונקלטה בקיבוץ גבעת ברנר. היא סיימה את לימודיה התיכוניים, וכאשר הגיעה שעתה להתגייס לצה"ל הוצבה בחיל האוויר בתפקיד אלחוטאית. עם שחרורה, בשנת 1954, לא שבה לקיבוץ, ובחיפושיה אחר מקום עבודה נתקלה במודעות גיוס למשטרה בעיתונות והציעה את מועמדותה. מכיוון שהיה לה רקע בתחום האלחוט היא הוצבה בתפקיד אלחוטאית במפקדה הראשית בנפת

56 ש' נגר, 'משטרת ירושלים בתקופת המעבר משלטון המנדט למדינת ישראל בשנים 1947-1948', נ' מן (עורך), משטרת ארץ ישראל: עיונים בתולדות המשטרה בתקופת המנדט הבריטי (עלי זית וחרב, יד), ירושלים תשע"ד, עמ' 251. עם הקמת המדינה בוטלה ההפרדה בין המשטרה לבין שירות בתי הסוהר שהייתה קיימת בתקופת המנדט, ושירות בתי הסוהר פעל כאגף במטה הארצי של המשטרה. אך ב-1 בינואר 1949 החליט שר המשטרה בכור שטרית להחזיר את המצב לקדמותו כך שהמשטרה ושירות בתי הסוהר ישובו לפעול כשני גופים נפרדים.

57 צ' וירצר, נ' אנגלנדר וא' אפל, אישה בתוך הכלאים: על נשים בשירות בתי הסוהר, רמלה תשע"א, עמ' 8-10.

58 שרמי והודר (לעיל, הערה 7), עמ' 288; הוד והראל (לעיל, הערה 3), עמ' 325.

59 הוד (לעיל, הערה 8), עמ' 4-8.

עזה,⁶⁰ ובכך הייתה לשוטרת העבדייה הראשונה בעזה. היא שירתה כבגדים אזרחיים. במהלך שירותה כאלחוטאית הכירה – דרך תקשורת הטלגרף – את איתן שחורי, שוטר במחלקת הקשר במחוז מרכז, והשניים נישאו בשנת 1957. סגל-שחורי פרשה מהשירות במשטרת ישראל בשנת 1960, בעת הריונה הראשון, ושחורי פרש לגמלאות בדרגת רב פקד.⁶¹

מרגלית סגל-שחורי
בעבודתה כאלחוטאית
(באדיבות בנה עופר שחורי)

בשנים 1958–1960, בתקופת כהונתו של יוסף נחמיאס, המפכ"ל השני, חלה ירידה קלה במספר השוטרות: בשנת 1958 היו 229 שוטרות, ובשנת 1959 – 226 שוטרות. אך בשנת 1960 חלה עלייה משמעותית – 258 שוטרות – בעקבות שינוי במדיניות המשטרה, שביצעה ארגון מחדש. הארגון מחדש התבטא במספר תחומים: הוגדרה חלוקת

העבודה בין המטה הארצי לבין יחידות השטח, וגובש תקן של כוח אדם ואמצעים, ולפיו מערך החקירות הפך לזרוע יוזמת ותוקפת, הופעלו שוטרי מקוף, הוקמו יחידות לטיפול בעבריינות נוער, ובראשית שנת 1961 שולבו לראשונה שוטרות בתפקידי סיור והכוונת התנועה, תפקידים שנחשבו גבריים.⁶²

מפנה במדיניות: גיוס שוטרות לתפקידים גבריים, 1960–1980

בשנים 1960–1963 נמשכה מגמת הירידה בהיקף כוח האדם במשטרה, בשל מיעוט מגויסים חדשים ובשל נשירה של שוטרים צעירים וותיקים ואף של קצינים. כדי להתמודד עם מצוקת כוח האדם החלה המשטרה בשלהי שנת 1960 לגייס נשים בהיקף נרחב ולהקים יחידות שוטרות במרחבי המשטרה.⁶³ המחסור המתמיד והתחלופה הגבוהה בכוח אדם הובילו את המשטרה לשינוי מדיניותה באשר להעסקת נשים ולגיוסן לתפקידי סיור והכוונת התנועה. משטרת התנועה, אשר עסקה בכיקורת רישיונות נהיגה, במתן רישיונות ובשמירה על התנועה בכבישי הערים והמחוזות, הוזנחה מאוד לאחר עזיבת השוטרים הבריטים את הארץ.⁶⁴

אם כן שנת 1960 הייתה אחת מנקודות המפנה בתהליך כניסתן של הנשים לארגון ובכלל הקשר למעמדן של השוטרות במשטרה, להעסקתן במגוון תפקידים מקצועיים ולשילובן בתפקידים ייעודיים שהיו חסומים בפניהן עד אז. בנובמבר 1960 הוקמה ביזמתו של עמוס בן-גוריון,⁶⁵ מפקד מחוז תל

60 לאחר מלחמת השחרור והסכמי שביתת הנשק של 1949 נותרו צפונה ומזרחה של נפת עזה במחוז הדרום במדינת ישראל, ואילו מערב הדרומה הפכו לרצועת עזה שנשלטה על ידי מצרים. ראו: 'נפת עזה', ויקיפדיה, נדלה ב-28 בינואר 2015.

61 הפרטים הביוגרפיים נמסרו על ידי הבן עופר שחורי, 26 במרס 2015.

62 אלירם (לעיל, הערה 3), עמ' 10.

63 הוד, שדמי והראל (לעיל, הערה 51), עמ' 153.

64 'משטרת התנועה נכנסה לתפקידה', מקורות נבחרים (לעיל, הערה 32), עמ' 35.

65 בן-גוריון (1920–2008) נולד באנגליה וגדל בתל אביב. למד ב'בית חינוך', בגימנסיה 'הרצליה' ובבית הספר החקלאי 'כדורי'. פעל במסגרת פו"ש (פלוגות שדה) בגליל התחתון בשנים 1936–1940. התגייס לצבא הבריטי והיה מפקד פלוגת חיל רגלים בחטיבה העברית הלוחמת. במסגרת זו שירת בחזיתות צפון אפריקה, איטליה, בלגיה והולנד.

אביב, יחידה ניסיונית של שוטרות סיור. בהיותו בביקור מקצועי בבריטניה התארח בן-גוריון בבסיסי משטרה שם והתרשם מתפקודם.⁶⁶ הוא התפעל במיוחד משילובן של שוטרות בשורות המשטרה הבריטית ומיעילות פעולתן, ולאחר שנפגש בבריטניה עם שוטרות שהועסקו בתפקידים מקצועיים, החליט ליישם את הרעיון בארץ ולהקים במחוזו יחידת שוטרות, כדי להתגבר על בעיות הסיור והכוונת התנועה ברחובות הסואנים של תל אביב. בשובו לישראל החל בהוצאת התכנית לפועל, אף שבחוגי המשטרה הייתה התנגדות רבה לכך ונטען שהתפקיד קשה ומורכב ואינו מתאים לאישה. 'הפיקוד הבכיר של אז חשבו שמהו קרה לו. על מה הוא מדבר? נשים במשטרת ישראל בתפקידים מקצועיים?! לעמוד מול הציבור הלא-קל לטיפול מבחינה משטרתית?! אבל מי שהכיר את עמוס בן-גוריון, ידע שהוא לא כל כך מוותר על הרעיונות שלו. הוא אמר: "אתם לא רוצים? אני רוצה להתחיל את זה במחוז תל-אביב!"'⁶⁷ בן-גוריון לא שעה למתנגדיו, לא נסוג, והתכנית יצאה לדרך. לימים הכתיר את עצמו בתואר אבי השוטרות.⁶⁸

חדירת שוטרות לתפקידים גבריים

המשטרה יצאה במבצע נרחב לגיוס נשים לשורותיה, ולקריאתה נענו כ-200 מועמדות. הן עברו תהליך מיון שמטרתו הייתה לקבוע את כשירותן ואת מידת התאמתן לשירות המשטרה. בחירת המועמדות נעשתה על ידי קצין הגיוס הראשי סגן ניצב ישראל בן-אליהו. לאחר מיון קפדני גויסו עשרים ותשע נשים. בחינת מאפייני הרקע הביוגרפיים של המגויסות מלמדת שכולן היו בעלות השכלה עממית, גילן עשרים-שלושים, כמעט כולן היו לאחר שירות צבאי, רובן צבריות או תושבות הארץ מילדות, היו ביניהן כמה נשואות ואף אֵם לשני ילדים, וכן היו כמה מועמדות בעלות הכשרה משפטית 'ששואפות להגיע לקצונה'.⁶⁹ הסיבה להתגייסותן של רוב הנשים: 'השתחררו מהצבא ולא מצאו עבודה'. אחת מהן,

השתחרר בשנת 1946 בדרגת מייג'ור. בשנים 1946-1947 שימש בתפקיד קצין קישור של מטה ה'הגנה' עם הבריטים. במלחמת השחרור היה מפקד גדוד קרייתי ולאחר מכן חבר בוועדת שביתת הנשק. ביולי 1948 גויס למשטרת ישראל כמפקד נפת פתח תקווה. בשנת 1949 הוצב לתפקיד הדרכה במטה הארצי בדרגת סגן המפקח הכללי, והוטל עליו להקים את אגף ההדרכה. בשנת 1958 התמנה למפקד מחוז תל אביב. בתפקידו זה הקים את היחידה המרכזית והפעיל את שיטת שוטר המקוף. בשנת 1964 פרש מהמשטרה. ראו: אליז (לעיל, הערה 3), עמ' 131; 'עמוס בן-גוריון מגולל תולדות חייו וההכנות למשפט "שורת המתנדבים"', דבר, 25 בפברואר 1957.

66 המשטרה הבריטית הוקמה בלונדון בהשפעת המשטרה האירית ועל רקע מגמה כללית של השלטון הבריטי להקים כוח משטרה ממוסד במדים כדי לשמור על החוק והסדר באימפריה הבריטית. המשטרה באירופה התפתחה מהמחצית הראשונה של המאה התשע עשרה בשני דגמים: הדגם האירי והדגם הבריטי. המשטרה האירית המלכותית הוקמה בשנת 1822, ותפקידה המרכזי היה לרכא מהומות ולייצב את הסדר הציבורי וכן לעסוק בתפקידי השיטור המסורתיים. בהשפעת המשטרה האירית הוקמה בבריטניה בשנת 1829 המשטרה המטרופוליטית של לונדון, והיא התמקדה במניעת עבריינות, בלחימה בפשיעה ובאכיפת החוק והסדר הציבורי כנגד גלי הפשע הגואה בערים. ראו: ג' קרויזר, 'משטרה קולוניאלית אורחית או משטרה קולוניאלית בעלת מאפיינים חצי-צבאיים', מן (לעיל, הערה 56), עמ' 63; פ' יחזקאלי, מבוא ללימודי משטרה ושיטור: היבטים היסטוריים, סוציולוגיים, פסיכולוגיים וארגוניים בעבודת המשטרה, תל אביב תשס"ד, עמ' 9, 17.

67 ריאיון עם שרמי (לעיל, הערה 29).

68 מ' נחתומי, 'היום יום הולדת לרינה השוטרת', מעריב, 5 בנובמבר 1963.

69 ת' ויינשטוק, 'שוטרות "אינטליגנטיות"', כביכול, מעריב, 3 באוקטובר 1960. גם כיום 'השירות בצה"ל מהווה תנאי לגיוס למשטרה וחלקם הגדול של הפונים לגיוס הם בעלי רקע צבאי קרבי', ע' חכימי, היבטים צבאיים ואזרחיים בהבניית תפקיד השוטר בישראל, תל אביב תשס"ז, עמ' 167.

עדה גוט, התגייסה מסיבה אחרת: בתום לימודיה בתיכון היא נישאה ולא שירתה בצבא, וכאשר קראה בעיתונות על תכנית המשטרה לגייס שוטרות, חשה שזו ההזדמנות להחזיר את חובה לחברה; 'הוקסמתי מן הרעיון', היא סיפרה, 'בעלי עודד אותי. והצטרפתי לקורס'.⁷⁰ הנשים הנבחרות ראו במשטרה מקום עבודה שיהיה מקור פרנסה, מסגרת להתפתחות אישית וחברתית והזדמנות למימוש עצמי על ידי מילוי תפקיד מעניין, ייחודי ומאתגר: 'עבודה שהיא מעניינת יותר ושונה מעבודות אחרות של נשים';⁷¹ 'העדפתי להתגייס למשטרה בגלל חוסר השגרה ובשל העניין שבעבודה כזו'.⁷²

המגויסות נשלחו לקורס טירוניות בן שלושה חודשים בבסיס האימונים הארצי לטירונים של המשטרה בקריית אתא, סמוך לשפרעם.⁷³ קורס הטירוניות נחשב לקורס החשוב ביותר של המשטרה, מפני שנועד לעצב את דמות השוטרת, להכשירה לביצוע תפקידי השיטור, ולהקנות לה את המיומנויות המקצועיות הדרושות כדי למלא את משימות השיטור.⁷⁴ המטרה הייתה להכשיר את הנשים לתפקידי

שוטרת בהכשרה
בבסיס האימונים
בשפרעם, נובמבר
1968

(צילום: משה מילנר, לע"מ)

70 א' בלוה, 'השירות במשטרה הוא החמצן שלי, אומרת אם השנה פקד עדה גוט', עיתון נעמ"ת, פברואר 1977, עמ' 5. תודתי לתמר אשל.

71 ר' עוזרי, 'אם תהיה ילד רע, נקרא לשוטרת', דבר הפועלת, 10 (חשוון תשל"ו), עמ' 7.

72 י' הרי, 'המת'חית' [מפקדת תחנה], מראות המשטרה: ביטאון שוטרי ישראל, 126 (ספטמבר 1990), עמ' 9.

73 לאחר שישים ושש נסגרו בסיס האימונים ליד שפרעם ופעילותו הועברה למרכז הרכה חלופי ומתקדם בסמוך לבית שמש. ב-15 בינואר 2015 נחנכה המכללה הלאומית לשוטרים, והיא משמשת כיום מרכז הכשרה ואימונים ארצי לכלל מקצועות השיטור והפיקוד. ראו: א' בר-אלי ומ' ארלוזורוב, 'שוטרים עם סגנון', דה מרקר, 9 באפריל 2015.

74 ד' גימשי, משטרה בדמוקרטיה, ירושלים 2003, עמ' 446.

סיוור והכוונת התנועה, כפי שהסביר דובר המשטרה, הקצין בן-ישי: 'שוטרת תנועה תוכל לעשות את מלאכתה על הצד היותר טוב. שוטרת אינטליגנטית תדע לכוון ילדים לבית הספר, לווסת תנועה, להסדיר תורי קולנוע ולהעיר על חנייה במקום אסור. גם הציבור שאינו מנומס לגבי שוטר, יגן עליה מפני פורצי חוק. לכוון תנועה דרושה סבלנות עצומה – ובכך נתברכו הנשים'.⁷⁵

הקורס כלל הכשרה בסיסית: הטירוניות למדו נושאי שיטור כלליים, כמו עבודת המשטרה, מבנה המשטרה, סמכויות השוטר/ת, חוקי התנועה ובעיות סיוור ותנועה. הן התאמנו בתרגילי סדר, שחייה, עזרה ראשונה, אימון פרט בנשק, אימוני ג'ודו להגנה עצמית, רישום דו"ח ופתירת בעיות תנועה. חוקי התנועה נלמדו באופן מעשי במתחם מיוחד שהוקם בבסיס, וששימש מרכז הדרכה, ובו צמתים, רמזורים, תמרורים ואמצעי עזר שונים. הטירוניות למדו גם לטפל באירועים שוטפים, כגון הפרת הסדר הציבורי, סכסוך שכנים, מפגע רעש, ויכוח עם שוטרת, פיזור התקהלות וסיוע לציבור במצבי חירום.⁷⁶ בכל המצבים הללו נדרשה השוטרת לגלות קור רוח, ביטחון עצמי, סבלנות ורגישות, נחישות ועמידה במצבי לחץ.

בתהליך ההכשרה של השוטרות בלטו מאפיינים גבריים צבאיים: הן הוכשרו במסגרת נוקשה, בתנאי פנימייה ובמשמעת צבאית. בתכנית ההכשרה נכללו אף קורסים שנחשבו גבריים כמו אימון פרט בנשק ואימוני ג'ודו להגנה עצמית. גוט, מבוגרות הקורס, סיפרה:

נושא הנשים במשטרה החל כקוריוז. הקצינים הבכירים לא האמינו בכך וחשבו שתוך חודשים ספורים העסק ייפול. גם כשהגענו לשפרעם לא ידעו 'איך לאכול אותנו'. המדריכים שקיבלו את פנינו סחבו לנו את המזוודות לחדרים. זה היה קורס קשה ואינטנסיבי עם משמעת קפדנית. המדים שלבשנו נתפרו מבר של שמיכות צמר, צבעם היה אפור-תכלת. החולצה הייתה בצבע חאקי והעניבה הוקשתה בעמילן. הנעליים היו נעלי קרפ כבדות.⁷⁷

דבריה של גוט משקפים את ההתייחסות הספקנית של הסגל הפיקודי הבכיר אל שירות הנשים במשטרה בכלל ואל קורס השוטרות בכלל. המסר המרכזי היה שתחום המשטרה נועד לגברים בלבד, ועל כן התייחסו אל הקורס כאל אפיזודה חולפת, כניסיון חד-פעמי שייגנז בסיומו, כי נשים אינן מתאימות למלא תפקידי שיטור. המדריכים שסייעו בסחיבת המזוודות פעלו בהתאם לנורמה החברתית הרווחת בתרבות המערבית, שהנציחה את הדימוי הסטראוטיפי של הנשים, שהן חסרות יכולת פיזית, נופלות ביכולתן מגברים, חלשות, מפונקות, אינן מסוגלות לשאת משאות כבדים ויש לסייע בידן.

במהלך הקורס נשרו חמש מועמדות בשל חוסר התאמה, ועשרים וארבע סיימו בהצלחה את הכשרתן, שובצו בתפקידי סיוור ותנועה במחוז תל אביב והיו הבסיס ליחידת השוטרות במשטרת

75 ויינשטוק (לעיל, הערה 69).

76 ע' הרפז, אסטרטגיות שיטור: סוגיות בעיצוב אכיפת החוק, שריגים-ליאון תשע"ב, עמ' 154; מ' דן, 'בית הספר לשומרי החוק בשפרעם', חרות, 5 במרס 1965.

77 בלוה (לעיל, הערה 70). גוט עבדה שנים עשרה שנה כשוטרת סיוור עד שהועברה לחוליית ההסברה, ובה הדריכה תלמידי בתי ספר בנושא הכוונת התנועה במסגרת משמרות הזוהרות בדרכים. כעבור שמונה שנים התמנתה לראש לשכת ניהול יפו. תפקידה האחרון עד פרישתה היה ראש ענף ניהול במחוז תל אביב.

ישראל. בפברואר 1961 יצאו שוטרות הסיוור הראשונות לעבודה מעשית במחוז תל אביב. העיתונות בישרה: 'כדי לשחרר שוטרים מתפקידי סיוור והכוונת תנועה ולהעסיקם בתפקידים מבצעיים הדורשים יכולת פיזית, החליטה משטרת ישראל על גיוס בנות המין היפה כשוטרות לאותם התפקידים שבהם יכולה אישה שוטרת למלא את מקומו של גבר';⁷⁸ 'שוטרות אלה נועדו "לעשות היסטוריה": להיות לאחר אלפיים שנה שוטרות הסיוור הראשונות במדינה'.⁷⁹

שדמי מפקדת יחידת השוטרות: שדרוג מגדרי

במהלך הכשרתה של יחידת השוטרות הוחלט להעמיד בראשה אישה. מנהל הסגל בצה"ל המליץ על נעמי שדמי, קצינה משוחררת מצה"ל. שדמי שירתה בצה"ל בשנים 1948-1956, עברה מסלול קידום בתפקידים פיקודיים, והשתחררה בדרגת רב סרן בתפקיד סגנית קצינת ח"ן ראשית. שדמי, שהאמינה שנשים מסוגלות למלא קשת רחבה של תפקידים צבאיים, אם כי לא בזירה הקרבית, תרמה בתקופת שירותה לביסוס תדמיתן של החיילות ולהשתלבותן במגוון מקצועות צבאיים. כאשר שימשה קצינת הח"ן של חיל האוויר נשאלה 'האם חיילות יכולות להחליף חיילים במקצועות תעופתיים?', והיא השיבה נחרצות: 'בהחלט! לא זו בלבד שהן יכולות, אלא שהדבר אף הכרחי! משתי סיבות בעיקר: רמת החיילת המגויסת כיום [1955] לצה"ל גבוהה למדי, דבר המחייב אותנו להרחיב את אפשרויות התעסוקה הפתוחות לפניהן. והסיבה השנייה, שחיילת משוחררת ח"ל לתפקידים קרביים, ואם נמצא את הבנות המתאימות למקצועות אלה, נסייע לפתרון בעיית כוח האדם בחיל'.⁸⁰

ניצב סלע, ראש אגף כוח אדם במשטרה, אמנם הסתייג מן התכנית להקים יחידת שוטרות והטיל ספק בהתאמה של נשים לתפקיד שוטרות, ואף על פי כן הוא הציע לשדמי לעמוד בראש יחידת השוטרות בדרגת מפקחת, המקבילה לדרגת סגן בצה"ל. שדמי, שראתה בתפקיד אתגר בעל חשיבות לאומית, השיבה בחיוב, אף על פי 'שמעולם לא הייתי קרובה לעבודת המשטרה,

נעמי שדמי
במשרדה, 1966
(באדיבות נעמי שדמי)

78 'שוטרות ראשונות באו העירה', דבר, 17 בפברואר 1961.

79 נחתומי (לעיל, הערה 68).

80 'מקצועות חזקים ל"מין החלש' – ריאיון עם קצינת הח"ן החילית של חיל האוויר נעמי שדמי, ביטאון חיל האוויר, 34 (דצמבר 1955 – ינואר 1956), עמ' 23.

אך ידעתי שהניסיון בשירותי הצבאי יסייע לי בתפקידי החדש [...] לא היה אכפת לי – לא דרגה ולא המעמד! רציתי לייסד את שירות הנשים במשטרה, ולהוכיח לעצמנו הנשים, לניצב אהרון סלע במיוחד, לפיקוד המשטרה ולציבור הרחב, שנשים מסוגלות.⁸¹

לדמותה: שדמי נולדה בשנת 1931 בְּבִרְצָן שבהונגריה בשם מרתה שפיץ. אביה היה עורך דין בהשכלתו, בעל הוצאה לאור ובית דפוס. אמה הייתה מורה בהכשרתה, ניגנה בפסנתר ועסקה במעשי צדקה ובעבודה קהילתית התנדבותית. ביתם שימש מרכז תרבות לסופרים, למשוררים ולמוזיקאים. שדמי גדלה בבית מסורתי ציוני, בחיק משפחה אמידה, תומכת ומשכילה, חוותה ילדות מאושרת, והתחנכה בגן ילדים לא יהודי. לאחר מכן למדה בבית ספר יסודי לא יהודי ששפת הלימודים בו הייתה הונגרית, ואף הספיקה ללמוד שנה אחת בגימנסיה יהודית. הוריה טיפחו חינוך והשכלה כמקור להעצמה אישית ומגדרית, והנחילו לה ולשני אחיה דפוסי התנהגות וערכי מוסר, ערכים של אחווה, חריצות והישגיות; עודדו אותם ללמוד ולהשכיל, ובכך תרמו לעצמאותם, לכיטחונם האישי, למימושם העצמי ולאמונה ביכולתם. ואכן לחינוך שקיבלה שדמי בבית הוריה עד גיל שלוש עשרה הייתה השפעה מעצימה מרחיקת לכת על התפתחותה; הוא עיצב את אישיותה, העשיר את עולמה, ויצק תכנים וערכים שלאורם חייתה. אמה הייתה לה דגם לחיקוי בהליכותיה ובהתגייסותה למעשי חסד וצדקה למען הקהילה. המוטיב של עשייה למען הכלל הוטבע בה בילדותה, ליווה אותה והשפיע על בחירותיה בחיים, כדבריה: 'הקו המנחה אותי כהשקפת עולם יסודית היה עזרה לזולת'.⁸²

חיי המשפחה השלווים נקטעו עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. 'ההתפוצצות הנוראית של השואה'⁸³ הייתה מפנה דרמטי-טראומטי וציון דרך משמעותי בחייה של שדמי. בנובמבר 1944 נלקחה אמה לברגן בלזן, והיא עצמה, שהייתה אז בת שלוש עשרה, ואחיה בן החמש וחצי נלקחו לגטו בודפשט, ושם חיו עד תום המלחמה ברעב מתמיד, בקור עז ובסבל שלא יתואר. בינואר 1945, כאשר שיחרר הצבא האדום את יושבי הגטו, אותרו שני הילדים על ידי בני משפחתם ונאספו לבית הדוד. אז גם הגיעה הידיעה שההורים והאח הבכור נספו. אין ספק שתקופת המלחמה, מאורעותיה ותלאותיה חישלו את אופייה של שדמי וגיבשו את אישיותה ואת תפיסת עולמה.

שדמי המשיכה את לימודיה בבית הספר, ושם הגיעו לאוזניה שמועות על תנועות נוער ציוניות שבאמצעותן ניתן לעלות לארץ-ישראל. היא נפגשה עם שליח עלייה, והוא העביר אותה ואת אחיה למעון ילדים שבו הוכנו לעלייה, למדו עברית ושמעו הרצאות על ארץ-ישראל, שם גם הוחלף שמה, מרתה, לנעמי. בנובמבר 1946 הפליגו היא ואחיה לארץ-ישראל באניית המעפילים 'כנסת ישראל', אך האנייה נלכדה בידי הבריטים ומעפיליה נשלחו למחנה מעצר בקפריסין. רק כעבור שנה, בספטמבר 1947, הגיעה שדמי לארץ ונקלטה בקיבוץ כפר גלעדי, ובו סיימה את לימודיה התיכוניים. בת שבע עשרה הייתה בעת גיוסה לנח"ל בחורף 1948. בתום אימוני הטירונות היא נשלחה לקורס מד"סים, ואחר כך שימשה בתפקיד מ"כית במחנה 80. באוגוסט 1949 הגיעה עם גרעין הנח"ל לקיבוץ האון

81 שדמי (לעיל, הערה 30), עמ' 113-114.

82 ריאיון של המחברת עם שדמי (לעיל, הערה 37).

83 ש.ם.

והייתה מזכירת הקיבוץ עד נובמבר 1950. פיקוד הנח"ל תבע את יציאתה לקורס קצינות, ולאחר שקיבלה את אישור הקיבוץ, השתתפה בקורס ושירתה כקצינה קרבית. שדמי עברה מסלול קידום בתפקידים פיקודיים: מפקדת פלוגה בכה"ד 12, קצינת ח"ן של חיל האוויר, סגנית קצינת ח"ן ראשית. במהלך השירות הצבאי שילבה לימודים באוניברסיטה העברית בחוג לפילוסופיה. ביוני 1954 נישאה לאשר שדמי ושנה לאחר מכן התמנתה לסגנית קצינת ח"ן ראשית ושימשה בתפקיד זה עד יוני 1956 – אז ילדה את בנה הבכור ועזבה את הצבא כדי להתמסר לטיפוח משפחתה. באוגוסט 1959 ילדה את בתה.

עלייתה של שדמי לארץ-ישראל כהמשך לחינוך הציוני שספגה בבית הוריה, השתלבותה בחיי הקיבוץ, התגייסותה לנח"ל ומילוי תפקידים גבריים במהלך שירותה הצבאי, תרמו להתפתחותה האישית ולבניית אישיותה, חשפו את תכונות המנהיגות שהיו טבועות בה, עיצבו את זהותה המגדרית-המקצועית וחזקו את אמונתה ש'נשים יכולות להצליח בתפקידים רבים, לפחות כמו הגברים'.⁸⁴ בינואר 1961 הוצע לשדמי לשמש קצינת השוטרות, והיא נענתה בחיוב ללא היסוס – לדבריה 'קסם לי הרעיון מיד'. ב-12 בפברואר 1961 היא התגייסה לשורות המשטרה. בפגישתה הראשונה עם השוטרות בירכה אותן על נכונותן לקבל עליהן את התפקיד המאתגר ועל הזכות הגדולה שנפלה בחלקן להיות ראשונות השוטרות המקצועיות; היא דיברה על שיתוף פעולה ואיחלה להן הצלחה במילוי המשימות הנעלות העומדות לפניהן. היא סיימה את ברכתה בנימה מעודדת ונלהבת: 'אתן ואני נעבוד יחד ונבסס את שירות הנשים בתפקידים מקצועיים חשובים [...] אתן שייכות לקבוצה הראשונה של הנשים שיצליחו, ויצליחו בגדול!'.⁸⁵

חוקרים טוענים כי ניתוח סיפור החיים של אדם מאפשר ללמוד עליו ועל תפיסת עולמו, על חייו ועל חוויותיו לאורך זמן; הוא משקף את מאפייני סביבתו וערכיה, את הנורמות החברתיות והתרבותיות שעליהן גדל ואת סגנון חייו; והוא מציג רצף של אירועים והתרחשויות ואת הסיבות שבגינן הם התרחשו. בחינת הסיפור האישי מאפשרת לזהות ולהבין את המרכיבים השונים של הזהות האישית של אדם, המתגבשת ומתעצבת בתוך תהליכים תרבותיים, חברתיים והיסטוריים.⁸⁶ רצונה של שדמי לתרום לכלל, שמקורו בחינוך שקיבלה בבית הוריה, הפך לדרך חייה והיה המניע להתגייסותה למשטרת ישראל. היא, שחיי משפחתה נקטעו באבם, עשתה אתגרת במשטרה חייה המקצועיים האינטנסיביים לשם הקמת משפחה משלה וטיפוחה. כל תקופת עבודתה במשטרה השכילה לתמרן בין תפקידה כאם ובין הקריירה המקצועית. את רצונה לתרום למדינה, לצבא ולמשטרה הסבירה בפשטות: 'הייתה לי זכות אדירה [...] שיכולתי לייסד את שירות הנשים במשטרת ישראל [...] הייתה לי זכות לתרום את חלקי הצנוע בנושא כל כך חשוב. לא רק במשטרה, בכלל לביטחון במדינת ישראל'.⁸⁷

84 שדמי (לעיל, הערה 30), עמ' 116.

85 שם.

86 נ' צבר-בן-יהושע ור' דרגיש, 'מחקר סיפר', נ' צבר-בן-יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותי, לוד תשס"א, עמ' 167-192.

87 ריאיון עם שדמי (לעיל, הערה 29).

שוטרת מכוונת את התנועה, 1977 (צילום: יעקב סער, לע"מ)

התאוריה: תפיסתה של שדמי את תפקידי השוטרות

שוטרות הסיור הראשונות

כאמור בפברואר 1961 יצאו עשרים וארבע שוטרות הסיור הראשונות לעבודת השיטור ברחובות תל אביב. ההפתעה הייתה עצומה, שכן היה זה בעדלאידע בפורים – 'לא האמינו שאלה שוטרות על-אמת. חשבו שאלה בחורות בתחפושת'.⁸⁸ בעיתונות דווח:

בראשית השבוע הגיעו לתל-אביב מבית הספר לשוטרים בשפרעם שלושים ולמעשה היו רק עשרים וארבע) שוטרות-חניכות. עוברים ושבים החלו להבחין ברחובות תל-אביב בשוטרות שהצטרפו לתפקידי סיור והכוונת תנועה אל סמלים ושוטרים ותיקים. הן מקבלות הדרכה והסברים כיצד לבצע תפקידים אלה. בשבועות הקרובים תהווה השוטרת חלק מנופה של תל-אביב, ובמשטרה מקווים שהקהל יתרגל ל'מכוונת התנועה' החדשה ויתייחס בהערכה למגינות החוק החינניות.⁸⁹

השוטרות חולקו לשתי קבוצות, ואלה עבדו האחת במשמרת בוקר והאחרת במשמרת אחר הצהריים. שתי שוטרות מונו לאחראיות לכל אחת מהקבוצות: מירה אהרונוביץ וחיה שוהם. השוטרות סיירו בזוגות, ועבודתן התבצעה במשמרות משבע בבוקר עד תשע בערב. תפקידן כלל סיורים רגליים באזורי הסיור ברחבי תל אביב – עבודה מייגעת שהייתה כרוכה בחשיפה לתהפוכות מזג האוויר. כפי שהיטיבה להסביר שדמי: 'זוהי עבודה קשה מאוד, הן מהבחינה הפיזית והן מהבחינה הנפשית [...] ישנם מתחים רבים: קשה לשוטרת לעמוד במשך שעות ארוכות בשלווה ולהתייחס באורך רוח אל הציבור

שאינו מן האדיבים ביותר. אבל דווקא בתחום זה יכולה השוטרת לתרום רבות. הניסיון מוכיח שההתייחסות לשוטרת מאופקת יותר, וכי יש בנוכחותה כדי לעדן את תגובותיו של הציבור הישראלי'.⁹⁰

שדמי, שהצליחה במאבקה לשבץ את השוטרות לתפקידים גבריים, דאגה גם להלבישן במדים מתאימים, כדי לשוות להן הופעה נאה, ייצוגית והולמת. מכיוון שהמשטרה סירבה לשאת בעול

88 ריאיון של המחברת עם שדמי (לעיל, הערה 37).

89 שוטרות ראשונות (לעיל, הערה 78).

90 'מקומה של האישה במשטרת ישראל', ריאיון עם סנ'צ שדמי, מראיינת י' ספירא ממחלקת ההסברה, בפרוס יום השוטרת 1975, מקורות נבחרים (לעיל, הערה 32), עמ' 126.

התקציב עבור מדים חדשים, גייסה שדמי את ירדית נעוריה מעצבת האופנה שושנה בן-צור, וזו עיצבה מדים מיוחדים לשוטרות לצורך מילוי תפקידן. היא תפרה לכל אחת מעשרים וארבע השוטרות שלוש חליפות על פי מידותיה. וכך מדי החאקי המסורבלים הוחלפו בקיץ במדי חאקי נשיים, תפורים על פי מידות השוטרות, ובחורף בחליפה בצבעי לבן (חולצה לבנה שהוחלפה כעבור זמן לתכלת) וכחול (חצאית), כצבע המדים של השוטרים; על אלה נוספו כובע הולם, תיקים נאים ונעליים נוחות ונשיות. לקראת החורף צוידו השוטרות גם בשכמיות צהובות (כדי שתיראנה למרחוק), כמעיל רוח כחול ובמגפיים שחורים. עם הזמן הן עברו קורס נהיגה וצוידו בקטנועים שהקלו עליהן לנוע ברחבי העיר. לובשות המדים הכחולים הפכו לחלק בלתי נפרד מהנוף ברחובות תל אביב, והיו שקראו בחיבה ליחידת השוטרות במשטרת ישראל – משטרת ישראלה.⁹¹

יחס הציבור לשוטרות

יציאתן של השוטרות לעבודתן לוותה בחששות כבדים. היה עליהן לדאוג לזרימה תקינה של כלי הרכב, להזהיר בעל-פה או בכתב עברייני תנועה, ולאכוף את החוק על האזרח – האם תוכלנה להסדר ללא עזרת השוטרים? כיצד יקבל אותן הציבור הרחב? האם יהיה מוכן להישמע להן? המחזה הייחודי של שוטרות סיור במדי משטרה ברחובות תל אביב עורר סקרנות והתרגשות כאחת בקרב הציבור, כפי שסיפרה אחת השוטרות: 'בימים הראשונים הייתה כל שוטרת מוקפת קהל רב של סקרנים, לרבות צלמים. וכאשר רשמה אחת השוטרות דו"ח תנועה, היה צורך בכמה שוטרים כדי לשמור על הסדר מסביב'.⁹² שוטרת אחרת תיארה את הקשיים בעבודה: 'חלקה הקשה ביותר של העבודה הוא המגע הישיר עם ציבור האזרחים – הנהגים והולכי הרגל. קושי זה מתבטא אף בכתיבת הדו"ח הראשון ובהגשתו לנהג העברייני'.⁹³

היחס אל השוטרות נע בין הערכה וחיבה לבין זלזול והתנשאות. הן נאלצו לספוג תגובות מחאה, עלבונות, גסויות וצורת דיבור בלתי הולמת, עימותים עד כדי הרמת קול ואף התפרצויות זעם מצד נהגים שחויבו לשלם קנס מפני שהפרו את החוק, ושהתלוננו שהשוטרות רושמות דו"חות שלא בצדק; נהג שלא היה מרוצה מקבלת הדו"ח הציע בכעס לשוטרת – שהייתה סטודנטית באוניברסיטה – ללמוד תחילה לחתום את שמה, ונהג אחר קרא לעברה: 'תחזרי למטבח'. בעימותים אלה נאסף קהל סקרן, שהשמיע הערות לגלגניות והצעות ייעול, והשוטרת נדרשה לפתור את הבעיה בקור רוח, בלי להיגרר לוויכוחי סרק. סיפרה רחל אבידן, אחת השוטרות: 'באחד הסיורים הראשונים שלי נתקלתי בקטטה. שני גברים התכתשו וכל אלה שעמדו מסביב היו חסרי אונים. ניגשתי למקום ושמתי יד על כתפו של אחד מהשניים. הוא הסתובב וכשראה שוטרת הופתע כל כך, עד שנרגע מיד ונוף בחברו: "אתה לא מתבייש לקלל כך לפני הגברת?"'⁹⁴

91 'נשי, אישי ואנושי: השתלבות הנשים בתפקידים משטריים', חדשות המשטרה, 35 (1975).

92 נחתומי (לעיל, הערה 68).

93 'דו"ח הראשון שלי', עלון יחידות שוטרות הסיור במחוז תל-אביב, נובמבר 1969.

94 נחתומי (לעיל, הערה 68).

שוטרת בעבודתה,
נובמבר 1968
(צילום: משה מילנר, לע"מ)

סיפוריהן של השוטרות משקפים את הקשיים שהיו מנת חלקן בימים הראשונים לעבודתן ואת היחס המזלזל מצד נהגים גברים שהיו שבויים בסטראוטיפים מגדריים מסורתיים באשר לתפקידה של האישה ולתכונותיה. ההערות הסקסיסטיות מעידות עד כמה היו הנורמות החברתיות – קרי תפיסת האישה כרעיה, מחנכת ואם רחמנייה – מושרשות בחברה. למשל נהג התחנן לפני שוטרת: 'רחמי עלי, גברת שוטרת, אני אב לשישה ילדים', והשוטרת חסרת הניסיון התנהגה תחילה בהתאם לדימוי הנשי המסורתי: היא ויתרה על כתיבת דו"חות לנהגים 'שהתחננו על נפשם', וגילתה אזלת יד וחוסר ביטחון לנוכח תגובות הנהגים הנזעמים. אך כאשר התעשתה והבינה את התנהגותה הפסולה ואת האחריות המוטלת עליה, החלה לפעול בקור רוח כשוטרת בעלת סמכויות.⁹⁵

השוטרות מילאו את תפקידן במסירות ובדריכות, צעדו מדי יום קילומטרים ברחובות העיר, הסדירו את זרימת התנועה, והיו דרוכות למנוע פשע וחבלה – לעתים תוך סיכון אישי – אף שלא היו חמושות. האירוע הקשה ביותר אירע בבוקר ה־29 באוגוסט 1965 – השוטרת יונה קוממי נרצחה בעת מילוי תפקידה. היא הייתה שוטרת סיור ואחת השוטרות רוכבות הקטנוע הראשונות במשטרה. באותה משמרת בוקר סיירו היא וגליה אגסי במרכז רמת גן. השתיים שמעו ויכוח קולני על החזרת חוב כספי שהתנהל במשרד עורך דין ברחוב ביאליק, ושבמהלכו נורו יריות בתוך הבית. היורה בעל החוב נמלט במרוצה

95 הדו"ח הראשון שלי (לעיל, הערה 93).

מהבית, ושתי השוטרות, שלא היו חמושות, דלקו אחריו. כאשר קוממי התקרבה אליו, הוא ירה בה והרגה, ומיד לאחר מכן התאבד. זה היה המקרה הראשון במדינת ישראל שבו נהרגה שוטרת בעת מילוי תפקידה. לאחר מותה היא זכתה לצל"ש יחד עם אגסי ממפכ"ל המשטרה.

בשנת 1975 הומר צל"ש זה לעיטור הגבורה.⁹⁶

רצח השוטרת השפיע קשות על חברותיה ליחידה, ובחוגי המשטרה עלה חשש מביקורת הציבור. ואכן בעיתונות היומית נשאלו שאלות נוקבות: מדוע אין השוטרות חמושות? מדוע יש לסכן אותן בשל כך? שרמי יצאה להגנתן והרגיעה:

לוח זיכרון ליונה קוממי ברחוב השוטרת ברמת גן (צילום: ד"ר אבישי טייכר)

אינני רוצה שמקרה יוצא דופן זה ברמת גן יביא למסקנה, כאילו חיי השוטרות נתונים בסכנה יום-יומית. הן עובדות בתנאים מיוחדים. שעות העבודה הן בשתי משמרות, שהאחרונה מסתיימת בתל-אביב בשעה 22:00, וברמת גן בשעה 21:00. עיקר עבודתן ברחובות סואנים ומרכזיים ועד כה לא נאלצו להשתמש בכוח. אמנם בתיק הקטן שלהן טמונה אלת יד, מותאמת לגודל התיק, אך לא קרה עדיין ששוטרת הניפה אלה על אזרח.⁹⁷

במהלך השנה הראשונה עברו השוטרות את 'טבילת האש' והוכיחו כי הן 'מסוגלות לבצע את תפקידן. הן ראויות למדיהן ולתפקידים המבצעיים שהוטלו עליהן'.⁹⁸ במטה הארצי הוחלט לתגבר את היחידה על ידי גיוס נוסף, כי 'משוכנעים אנו היום שמעמדה של השוטרת, הן במשטרה והן בעיני הציבור – מכובד'.⁹⁹

המעשה: הרחבת מערך השוטרות ותפקידיהן

בשלוש השנים הראשונות לקיומה של יחידת השוטרות עזבו אותה חמש שוטרות בלבד מתוך עשרים וארבע – שתיים פרשו לאחר לידה, ושלוש נישאו והעתיקו את מקום מגוריהן לעיר אחרת; שמונה שוטרות נוספות פוטרו כי לא עמדו בדרישות. כך נשארו אחת עשרה שוטרות מהקורס הראשון. במקביל המשיכה המשטרה לגייס מחוזרים של נשים שיועדו לתפקידים גבריים – הכוונת התנועה וסיוור. בסך הכול שירתו במשטרה בשנת 1963 – 389 שוטרות בתפקידים מקצועיים, תפקידי שטח, וכן בתפקידי מנהלה. בשלוש שנים אלה גדל גם הסגל הפיקודי הנשי. לכל אחת משלוש הנפות של משטרת מחוז תל אביב סופחה יחידת שוטרות ובראשה הוצבה מפקדת: סמלת ראשונה חיה שוהם מונתה למפקדת יחידת השוטרות בנפה הצפונית, רב סמלת תמר לוי מונתה למפקדת היחידה בנפה

96 בדצמבר 1966 הוחלף שמו של רחוב הוורדים ברמת גן לרחוב השוטרת, ובמקום שבו נרצחה קוממי נחנך שלט הנצחה לזכרה. ראו: 'רצח השוטרת יונה קוממי', ויקיפדיה, נדלה ב-23 בנובמבר 2014; 'פרס להנצחת השוטרת יונה קוממי ברמת גן', הארץ, 31 בדצמבר 1968.

97 'וינגלר', 'לא גייסנו שוטרות כדי שיילחמו ברוצחים', חרות, 3 בספטמבר 1965.

98 שם.

99 פראג (לעיל, הערה 30).

הדרומית, וסמלת ראשונה רחל ארזי בנפת רמת גן. כל יחידת שוטרות נפתית חולקה לשתי קבוצות, שפעלו בשתי משמרות משבע בבוקר עד תשע בערב; השוטרות היו פטורות מהמשמרת השלישית, בשעות הלילה.

בשנת 1963, במלאות ליחידה שלוש שנים, סוכם כי הניסיון לגייס שוטרות הוכתר בהצלחה, שכן הן הוכיחו יעילות גבוהה ומסירות לתפקידן, והנשירה מקרבן הייתה נמוכה יחסית.¹⁰⁰ שדמי סיכמה אף היא את הישגי היחידה: 'עברנו את שלב הבראשית. הסיכום שלנו הוא חיובי ביותר. הוכחנו לעצמנו, למשטרה ולציבור, כי אנחנו ממלאות את התפקידים המוטלים עלינו באופן הטוב ביותר'.¹⁰¹ לעומת זאת דובר המטה הארצי של המשטרה יעקב נש עדיין דבק בדעה שהשוטר עדיף למשטרה, שכן הוא יכול למלא את כל התפקידים המשטרתיים, בעוד השוטרת מוגבלת מבחינה זו. עם זאת גם הוא הסכים כי 'ניסיון הגיוס של השוטרות הוכתר בהצלחה'.¹⁰²

לאור ההצלחה נעשו ניסיונות להרחבת מגוון התפקידים של השוטרות ולהעסקתן בתחומים נוספים, במיוחד כשוטרות מקוף.¹⁰³ הצבתן בתפקיד זה החלה כאשר 'השוטרים היו עסוקים או נעדרו מפאת חופשה או מחלה, והן הוכיחו שיכולות למלא תפקיד זה בהצלחה'.¹⁰⁴ למרות ההצלחה פעלה יחידת השוטרות עד שנת 1965 רק בתל אביב ובחיפה. במקומות אחרים בארץ עדיין פעלו תחנות המשטרה על טהרת המין הגברי, למעט פקידות המשטרה, שלא נחשבו לשוטרות מקצועיות.

בשנת 1965 נפתח קורס שוטרות שכלל עשרים ואחת טירוניות (מבין 380 חניכים).¹⁰⁵ בשנה זו מנתה יחידת השוטרות בסך הכול שבעים נשים, שלישי מהן היו נשואות ואימהות לילדים, חלקן נשואות לשוטרים, וחלקן ילדו במהלך עבודתן ושבו לתפקידן לאחר חופשת לידה. בשנת 1960 קשה היה לשכנע נשים להתגייס לשוורת המשטרה, אך בשנת 1965 כבר היה מקצוע השיטור אפשרות מתקבלת על הדעת עבור יוצאות צבא, והמעוניינות פנו למשטרה ביזמתן. סיפרה על כך שדמי:

הקרה נשבר. בהתחלה חיפשנו את המתנדבות בנרות. אני עצמי ראייתי מאות משוחררות צבא כדי לגייס למשטרה. היו מקרים בהם הייתי צריכה לשכנע את ההורים או את הבעלים שיתנו את הסכמתם לגיוס הבת למשטרה. כיום [בשנת 1965] יש פניות רבות. הנה לאחרונה ראייתי ארבעים וחמש מתנדבות מהן בחרתי אחת עשרה. אפשר לומר שאנחנו מגייסים עתה כשלושים שוטרות לשנה.¹⁰⁶

100 הוד, שדמי והראל (לעיל, הערה 51), עמ' 164-165.

101 נחתומי (לעיל, הערה 68).

102 וינקלר (לעיל, הערה 97).

103 שיטת שוטר המקוף הייתה חלק מפעילות קהילתית של המשטרה שהונהגה בסוף שנת 1958 בתל אביב ולאחר מכן בערים נוספות. שוטרי המקוף היו שוטרים מנוסים ומאומנים אשר הכירו את האזור שפעלו בו ואת האוכלוסייה המקומית. הם טיפלו באירועים קצרי מועד. שיטת המקוף הופעלה שנים אחדות ולאחר מכן דעכה. בסוף שנות השישים בוטלה שיטה זו, והשוטר חזר לניידת. ראו: י' קים, פ' יחזקאלי וא' ברוכמן, התפתחות השיטור הקהילתי בישראל: עקרונות ויישומים, רמת גן 1999, עמ' 10; ד' גימשי, 'שיטור קהילתי במגזר הערבי בישראל', א' גופר וג' בן-פורת (עורכים), שיטור בחברה משוסעת, חיפה תשע"ג, עמ' 357.

104 הוד, שדמי והראל (לעיל, הערה 51), עמ' 211, הערה 132.

105 דן (לעיל, הערה 76).

106 וינקלר (לעיל, הערה 97).

מקהלת השוטרות
בניצוחו של אפי נצר
(באדיבות נעמי שדמי)

גם תנאי הקבלה השתנו בהדרגה. בתחילה נדרשה מהמועמדת השכלה עממית לפחות, אך באמצע שנות השישים נדרשו עשר שנות לימוד ולתפקידים מסוימים, כמו חוקרות – שתיים עשרה שנות לימוד; ברבות השנים תנאי זה חל על כולן. שדמי הוסיפה תכונה הכרחית נוספת: 'קצת ציונות ורגש לאומי'.¹⁰⁷

שדמי דאגה לא רק לקידומן ולשילובן של השוטרות בתפקידים מקצועיים אלא גם לאחוזת היחידה ולטיפוח תדמיתה של השוטרת. לשם כך יזמה מיזמים ייחודיים, שהוסיפו גאווה ומוניטין לשוטרות: מקהלת שוטרות (בניצוחו של אפי נצר) ולהקת מחול של שוטרות, שהופיעו באירועי המשטרה השונים, וכן תערוכת תחביב, שהוצגו בה עבודות אמנותיות של השוטרות. ועל כל אלה נוסף 'יום השוטרת', שנחגג מדי שנה בשנה בחודש נובמבר, במועד הקמתה של יחידת השוטרות הראשונה. שדמי גם הציבה לה מטרה לטפח את הקשר עם הקהילה על מנת לרכך את המגע במפגש היום-יומי עם הציבור, לשפר את תדמיתה של משטרת ישראל בעיני הציבור, ולחזק את גאוות יחידת השוטרות. היא אף גייסה את שוטרותיה ל'פעולות אימוץ' ברחבי הארץ, כי 'ראינו בעזרה לזולת ובנתינה לחלש ערך חינוכי חשוב לשוטרות'.¹⁰⁸ השוטרות פעלו בהתנדבות בסיוע לאוכלוסיות חלשות: לעולים חדשים, לילדים חסרי בית, לנשים מוכות, לקשישים גלמודים בתל אביב, לילדים יתומים ששהו במעונות של ארגון אימהות עובדות (לימים נעמ"ת) וויצ"ו, לפצועי צה"ל ולאמנות

107 ריאיון של המחברת עם שדמי (לעיל, הערה 37).

108 ז' אגמי-כהן ומ' טל מראיינות את נעמי שדמי, 'שוטרת מספר 1', מראות המשטרה, 126 (ספטמבר 1990).

וליתומי צה"ל. בזכות כל אלה הוענקו לשרמי אותות הוקרה על שירותה ומסירותה בפעולות המשטרה, על תרומתה לביטחון המדינה, לאיכות החיים והחברה, לעזרה לזולת ולחיוזוק החוליות החלשות בחברה הישראלית.

התפתחות תפקידי השוטרות בפיקודה של שרמי

מאז כניסתה של שרמי לתפקידה, בשנת 1961, ועד יציאתה לגמלאות, בשנת 1981, עברה יחידת השוטרות כברת דרך ארוכה. בשנות פעילותה הראשונות של היחידה עבדו השוטרות כשוטרות סיור ותנועה בלבד, אך שרמי נאבקה להרחיב בהדרגה את קשת תפקידיהן, לפתוח לפנייהן מקצועות ועיסוקים נוספים, ולשלבן בקורסים שיבטיחו את קידומן לתפקידי פיקוד. היא סברה כי שוטרת יכולה למלא כל תפקיד משטרת מלבד אלה הדורשים שימוש בכוח; היא יכולה לעבוד שנים מספר בתפקידי סיור, אך המשטרה חייבת להבטיח לשוטרות לא רק פרנסה כי אם גם קריירה ואתגר להתקדמות מקצועית ולעלייה בשכר.

ניצב ליאון יהודה פראג, מפקד מחוז תל אביב בשנים 1969-1973, סיכם את תרומתה של יחידת השוטרות, העלה על נס את פועלה, והרגיש את חשיבותה ואת היותה לחלק אינטגרלי ממשטרת ישראל:

הרעיון לגייס שוטרות סיור נולד על רקע מחסור בגברים. אולם לאחר שיחידות שוטרות סיור קיימות, אינני חושב שהייתי ממליץ על ביטולן, גם בתנאים של אפשרויות גיוס גברים בלי הגבלה. הן חלק מהנוף התל-אביבי, ואני חושב שהקהל היה מרגיש בחסרונן, לו נעלמו [...]. שוטרות מחוז תל-אביב אינן רק חלק מהזרוע המבצעת של המחוז, אלא כוח מבצעי קבוע. היחידה ללא ספק הצדיקה את הקמתה.¹⁰⁹

כאשר נשאל פראג אם הוא רואה במקצוע המשטרה מקצוע קבע לנשים, השיב: 'מקצוע קבע – כן. אישה צעירה, משכילה ובעלת תכונות נפשיות מתאימות, יכולה בהחלט להתקדם במשטרה ולהישאר בה שנים רבות. אני מסופק אם אישה בעתיד תהיה המפכ"ל, אבל עד לדרגה זו יש דרך ארוכה לדרגות ביניים'.¹¹⁰ במלאות עשור ליחידת השוטרות הוא שב והרגיש: 'השוטרות עמדו כמות בלתי ניתנת להזרמה והן הפכו לחלק בלתי נפרד מנופה של העיר תל-אביב [...] השוטרות הן חלק בלתי נפרד מהכוח המבצעי של המחוז מיום היווסדה של היחידה'.¹¹¹

שרמי לא הסתפקה בהישגים אלה, היא המשיכה במאבקה להכשיר שוטרות לתפקידים כמו בילוש ונהגות בניידות ולעבודה במפלג הנוער, במוקדי אלחוט ובמדור לזיהוי פלילי (מז"פ). מאבקה הוכתר בהצלחה, ובהדרגה החלו שוטרות למלא גם תפקידים אלה, שנחשבו גבריים. בשנת 1965 שובצו שוטרות למפלגי הנוער, לחקירות (עבודת בילוש) ולמודיעין – לתפקידים שקידמו את הקריירה של השוטרת. בשנת 1970, כאשר מספר השוטרות הגיע ל-845, חל שינוי במדיניות: נעשה מאמץ

109 פראג אל שרמי, 27 באוקטובר 1970, ארכיון שרמי. פראג קבע שיחידת השוטרות היא 'כוח מבצעי קבוע' אף שהשוטרות לא היו חמושות.

110 פראג (לעיל, הערה 30).

111 י"ל פראג, 'עשור ליחידת השוטרות של מחוז תל-אביב', עלון המשטרה 171 (דצמבר 1970).

טקס לשוטרות
מצטיינות בבית
הנשיא, ירושלים,
1974
(באדיבות נעמי שדמי)

לגייס כוח אדם אקדמי וקציני צבא לשעבר לתפקידי ניהול, ובמסגרת זו התגייסו גם נשים ומונו לקצינות. כמו כן הופקדו בידי שוטרות החקירות בתחום עבריינות הנוער ועברות מין, ובעקבות זאת התגייסו נשים רבות למשטרה והועסקו בתפקידי בילוש ומודיעין. על רקע הרחבת הגיוס של נשים לתפקידים ייעודיים עלה מספרן של השוטרות בשנת 1972 ל-1,205.¹¹² בהמשך נפתחו לפנייהן עוד ועוד תפקידים ואף נקבעו כללים לפתיחת כל המקצועות במשטרה לנשים.¹¹³

בשנת 1974 חלה התקדמות נוספת: לראשונה בתולדות משטרת ישראל הוחלט לאשר לשבע סמלות להשתתף בקורס מפקחים (קצינים) משותף עם שוטרים גברים, קורס שנמשך תשעה חודשים, ושהיה ידוע ברמתו הגבוהה. השתתפותן של שבע השוטרות אושרה לאחר ויכוח ממושך ולמרות ספקות רבים. שבועיים לפני פתיחת הקורס נקראה שדמי בדחיפות למשרדו של שאול רוזוליו, המפכ"ל החמישי, ושם חיכתה לה צמרת המשטרה: המפכ"ל, הסמפכ"ל אלי דקל, וראש אגף כוח אדם משה אידילוביץ'. שדמי חשבה שעומדת להימסר לה הודעה חגיגית על יציאתן של השוטרות לקורס מפקחים לראשונה בהיסטוריה של המשטרה, אך לתדהמתה פנה אליה המפכ"ל ואמר לה:

אני מוכן לתת לך מחמאה ולשוטרות שלך. אתן עושות עבודה נהדרת. באמת מעל ומעבר ואני היום מוכן גם להודות, שעמוס בן-גוריון צדק. וכל הכבוד לך על המאמצים שאת עשית, והשוטרות שלך בעבודה. אבל,

112 הוד (לעיל, הערה 8), עמ' 12.

113 שם, עמ' 14.

יש 'אבל' ברבר. אנחנו לא לקחנו בחשבון עד הסוף, שהבנות צעירות, הן מתחננות, נכנסות להיריון, יוצאות לחופשות לידה. את יכולה לתאר לך שוטרת בהיריון מכווינה תנועה? זה לא ילך אז. אנחנו מבקשים ממך, את צריכה לעזור לנו [...] אנחנו ביררנו ויודעים שבאל-על למשל, כשמגייסים דיילת חדשה מחתימים, שכאשר היא מתחנתת היא מתפטרת מהתפקיד. אנחנו מבקשים לעשות אותו הדבר. שוטרת שמתגייסת, נחתים אותה, שכאשר היא מתחנתת היא מתפטרת. מרצונה הטוב.¹¹⁴

דברי המפכ"ל משקפים את התפיסה הפטריארכלית שרווחה במשטרה. אמנם בכירי המשטרה כבר הצהירו קודם לכן שגיוס הנשים הוכתר בהצלחה, ושהמשטרה לא תוכל בלעדיהן, אך דברי המפכ"ל הוכיחו כי עדיין לא נמחקו הספקות וההסתייגויות באשר להתאמתה של האישה לתפקידי שיטור. הוסכם ששוטרת יכולה למלא תפקידים נשיים מובהקים כחלק מהמאמץ הכללי להתגבר על המחסור המתמשך בכוח אדם, אך העסקתה בתפקידים מקצועיים כמו קצינה (מפקחת) לא התקבלה על הדעת. ההתייחסות השוביניסטית המתנשאת כלפי נשים – האופיינית לחברות פטריארכליות ששוררת בהן דומיננטיות גברית – נותרה בעינה במשטרה והייתה מוטמעת בקרב הקצונה הבכירה. התפיסה המקובלת הייתה שהמשטרה היא תחום גברי, ושמקומה של האישה נקבע מקדמא דנא, ושעליה להתחתן, ללדת ולנהל את חיי המשפחה.

שדמי נחרדה לשמע דברי המפכ"ל, שהחזירוה לשנות השישים, לימיה הראשונים במשטרה, כאשר שררה בקרב מקבלי ההחלטות תמימות דעים שעבודת השיטור אינה מתאימה לנשים. היא הייתה בטוחה שכבר עשתה כברת דרך רצינית מאז, ושהצליחה להוכיח כי תפקוד השוטרות מוצלח חשוב והכרחי, לא רק בשחרור השוטרים לתפקידים מבצעיים, אלא גם בתפקידים מקצועיים שונים. היא הרגישה שכל עמלה עומד לרדת לטמיון, והגיבה ברגשנות ובתקיפות:

אוי, כאילו שהתקרה נפלה עליי. אני חשבתי, שאני לא שומעת טוב. איך אפשר לחשוב לכיוון הזה? אני אקצר ואומר, שהישיבה הזאת, שלא אשכח אותה לעולם, נמשכה כשלוש וחצי שעות, והצלחתי לשכנע את שלושת הגברים האלה, הבכירים, המפקדים שלי, שיוותרו ויבטלו את הרעיון הבלתי ניתן לביצוע, שבטח לא אתן לזה יד בשום פנים ואופן! [...] בסוף יצאתי סחוטה לגמרי, אבל הצלחתי לשכנע את המפקדים הבכירים, את שלושת הגברים האלה, והבאתי את כל הסיבות שהייתי צריכה להביא, שביטול הקורס לא ניתן לביצוע ולא ייעשה. בתום הישיבה יצאתי עם אישור לשתף את הנשים בקורס מפקחים. וזה היה גם כן הישג בלתי רגיל.¹¹⁵

שדמי הוכיחה את כישוריה כמנהיגה כריזמטית שראתה בתפקידה ייעוד ושליחות. היא לא ויתרה, לא נסוגה, ולא נתנה יד לביטול השתתפותן של השוטרות בקורס הקצינים. בסיכומו של דבר שבע השוטרות יצאו לקורס הקצינים, סיימו אותו בהצלחה, ונקלטו כקצינות בתפקידי פיקוד.¹¹⁶ בפעילותה לקידום השוטרות בהייררכייה המשטרית הצליחה שדמי להביא למהפך בשירות הנשים במשטרה. בעשרים שנות כהונתה נמשכה המגמה של קידום שוטרות ושילובן בתפקידים

114 ריאיון עם שדמי (לעיל, הערה 29); ריאיון של המחברת עם שדמי (לעיל, הערה 37).

115 ריאיון עם שדמי (שם).

116 שבע הקצינות היו: אסנת כהן, שרה קליין, מלכה אנגל, ארזה שפר, רחל כהן, לאה גולדמן ושרה שושן. ראו: 'שבע עלמות החן – קצינות קשוחות להפליא', חדשות המשטרה, ספטמבר 1974.

ייעודיים (למעט חבלה, לוחמה בטרור וכלבנות).¹¹⁷ בשנת 1975 שירתו במשטרה 1,994 שוטרים בדרגות שונות, מהן 86 קצינות, והן עסקו בתפקידים מגוונים, שולבו בקורסים של סמלים חוקרים (מז"פ) וגם הוצבו בתפקידי מנהלה בכירים, דוגמת ניצבת משנה חנה הירש, היועצת המשפטית של המשטרה, וסגנית ניצב שולמית קובו, הממונה על נכסי המשטרה. החקירות בתחום עבריינות נוער ועברות מין הופקדו כאמור בידי שוטרות, ובהמשך אף תפקידי בילוש ומודיעין. שוטרות יצאו לקורסי סמלים וקצינים. בשנת 1980 השתתפו לראשונה קצינות משטרה בקורס קצינים מתקדם, שנמשך שנה, ושילב לימודים אקדמיים; קצינות בכירות אחדות אף נשלחו למכללה לביטחון לאומי. בשנת 1981, עם פרישתה לגמלאות, הביעה שדמי שביעות רצון מהשתלבותן המקצועית והחברתית של השוטרות, אך הצהירה: 'המעגל עדיין לא נסגר, ויש עדיין מקום להמשיך, לשנות ולשפר'.¹¹⁸

סיכום: מקומן של שוטרות בזירה גברית ועיצוב זהותן

המשטרה נתפסת כארגון גברי, והתרבות הארגונית השלטת בה מדגישה סמכותיות, כוחנות ושוביניזם.¹¹⁹ מעמד השוטרות במסגרת פטריארכלית זו הושפע מנורמות תרבותיות וחברתיות שרווחו בחברה הישראלית בכלל ובמשטרה בפרט. השוטרות נתקלו בקשיים רבים בדרך להשתלב בתפקידים מקצועיים במסגרת ארגון המחשיב ומעריך תכונות וערכים גבריים מובהקים. אף שהן הוכיחו הצלחה במילוי משימותיהן ותפקידיהן, הן נתפסו כמבטאות נשיות מסורתית סטראוטיפית, והיחס האמביוולנטי אליהן הן מצד עמיתיהן השוטרים הן מצד הציבור הרחב הושפע מהדימוי הנשי המסורתי של האישה מקדמא דנא, והלך והועמק עם הצבתן לתפקידים גבריים. מפקד מחוז תל אביב הגדיר את תפקודן באלו המילים: 'הן עושות את תפקידן בידע ההולך וגובר עם הניסיון, בביטחון ההולך וגובר עם ההצלחה, וברוב רובם של המקרים כחן ובנועם'.¹²⁰

השוטרות הראשונות היו קבוצת מיעוט מגדרי בארגון המשטרתי, שהצטיין בדומיננטיות גברית. הן נקלעו למצב של הפרדה (סגרגציה) מגדרית מפני שהתגייסו למשטרה בניגוד לרצונה של קבוצת הרוב, השוטרים הגברים. הסוציולוג האמריקני לואיס וירת הגדיר קבוצת מיעוט כקבוצת אנשים שיש להם מאפיין ייחודי שמבדיל אותם מן האחרים בחברה שבה הם חיים, ושלכן הם תופסים עצמם כקבוצה הנתונה לקיפוח חברתי.¹²¹ הסוציולוגית רוזאבת מוס קנטר, שמתמחה בחקר מנהיגות נשית, טענה כי כל קבוצת מיעוט היא קבוצה חריגה, שמופלת לרעה ביחס לקבוצת הרוב. על פי גישת הפרדת העיסוקים קיימים הבדלים בעיסוקים ובתפקידים שממלאים גברים ונשים. נשים המועסקות

117 'שוטרות מבצעות 38 מתוך 41 תפקידים במשטרה', הצופה, 16 בנובמבר 1980; מ' זהבי, 'גאווה מקצועית ודימוי חיובי: ציבור השוטרות מונה יותר מ-2,500 נשים, שהן כ-15% מכוח האדם במשטרה', דבר, 19 בנובמבר 1980, עמ' 9.

118 ריאיון עם שדמי (לעיל, הערה 90).

119 א' שדמי, 'לחשוב אישה: נשים ופמיניזם בחברה גברית, מבשרת ציון 2007, עמ' 96.

120 פראג (לעיל, הערה 111).

L. Wirth, *On Cities and Social Life*, Chicago & London 1964, pp. 39-41 121

במקצועות גבריים או במקומות עבודה הנחשבים לתחומם המסורתי של גברים, הן קבוצת מיעוט מגדרי בחברה ששולטת בה התפיסה הפטריארכלית, והן נמצאות בעמדת נחיתות מול הרוב הגברי, חוות ניכור חברתי ואפליה, ושביעות רצונן מהעבודה פחותה מזו של גברים. מצב זה מייצר לדעת קנטר שלוש דרכי תגובה: (א) משיכת תשומת לב על ידי הבלטת עצמן כקבוצה שונה, מלוכדת וייחודית, והצגתן כנשים מצליחות הראויות לתפקידן, תוך הקפדה שבני קבוצת הרוב לא ירגישו מאוימים; (ב) הנגדה או קיטוב והקצנה של האחרות על ידי התרחקות מסגנון העבודה האופייני לנשים ואימוץ דרכי התנהגות גברית, סמכותית וכוחנית, על מנת להבליט את הצלחתן בתפקידים גבריים; (ג) היטמעות בקבוצה הגברית הדומיננטית, תוך שיתוף פעולה, גילוי נאמנות ואימוץ דרכי העבודה שלה, והקפדה על הימנעות מעימותים ומהעלאת נושאים שנויים במחלוקת והצנעת הצלחתן.¹²²

על פי התאוריה של קנטר השוטרות הראשונות היו קבוצת מיעוט פורצת דרך, שהעזה לפעול שלא על פי הנורמות הנשיות המצופות מנשים בחברה אנדרוצנטרית. כאשר הן התמנו לתפקידן, חרף התנגדותם הגורפת של השוטרים הגברים – הקבוצה הדומיננטית – היה עליהן להצדיק את מעמדן. הן התמודדו כנשים חזקות ונחושות על מקומן בזירה הגברית, הוכיחו את יכולותיהן, והצדיקו את מינויין על ידי חיקוי סגנון העבודה של השוטרים הגברים ועל ידי אימוץ דפוסי התנהגותם הגבריים הסמכותיים. הן פעלו בסמכותיות ובביטחון כדי להוכיח את מקצועיותן ושהן ראויות לתפקיד ואינן נופלות מעמיתיהן הגברים; הן עשו כל שאלל ידן כדי למלא בהצלחה את תפקידן לפחות כמו עמיתיהן השוטרים.

הקול הנשי: כיצד העריכו השוטרות את מעמדן

השוטרות נתנו ביטוי למצבן הנחות ביחס לשוטרים וסיפרו על הקשיים שנתקלו בהם כל אימת שניסו להתקדם לתפקיד בכיר יותר. האווירה המתוחה ורבת העימותים ששררה במשטרה הדגישה את מעמדן הנחות, והקשתה עליהן להתקדם ולהתמודד על תפקידים גבריים. הן ציינו שהיה עליהן להיות טובות בהרבה מהגברים שהתחרו עמן על אותו תפקיד. לדוגמה סגנית ניצב קובו, שהתגישה למשטרה – במקום לצבא – בשנת 1948, ושהוצבה אז בתפקיד כתבנית במטה הארצי, מילאה בארבעים שנותיה במשטרה תפקידים מגוונים, והגיעה לבסוף לתפקיד ראש מדור ניהול נכסים, אך התקדמותה הייתה אטית. וכך סיפרה:

ארבע שנים עבדתי באותה מחלקה. כעבור שנה וחצי לשירותי קיבלתי את הדרגה הראשונה – סמל שני. זו הייתה תקופה מעניינת אך מאכזבת במידת מה – כל הגוורדיה הוותיקה בצמרת המשטרה עברה תחת ידי, כל המגויסים של ארץ ישראל החדשה – אך בעוד האחרים העפילו מעלה, נשארתי אני באותו מקום ובאותו מעמד 14 שנה. פיקוד המשטרה באותם ימים לא ידע להעריך נכונה את יכולתה של האישה. עד שנעמי שדמי

122 210-211 pp. R.M. Kanter, *Men and Women of the Corporation*, New York 1977; א' מלאך-פיינס, הלהטוטנית: האישה העובדת: בעיות ופתרונות, תל אביב תש"ן, עמ' 12, 14-15; נ' ברקוביץ, 'נשים וגברים של הארגון: ריזובת קנטר וייצור הנשיות והגבריות באמצעות ארגון העבודה', נ' ינאי ואחרות (עורכות), דרכים לחשיבה פמיניסטית: מבוא ללימודי מגדר, רעננה תשס"ח, עמ' 148-150.

באה, לא היה עם מי לדבר במשטרה [...] כאשר נתמנתי לראש מדור ניהול, והייתה כבר המלצה למנות אותי למשרה זו, היה מי שאמר 'אולי בכל זאת יימצא גבר?' פשוט לא היו מוכנים להאמין שאישה תהיה מסוגלת לשאת בתפקיד כזה. האישה צריכה להיות בעלת כישורים גבוהים בהרבה מאלה של הגבר, כדי לזכות בתפקיד בכיר.¹²³

עם זאת כאשר פרשה לגמלאות סיכמה קובו: 'אם אישה רוצה, היא בהחלט יכולה להגיע למעמד ותפקיד ראוי לשמור'.¹²⁴

רב סמלת ראשונה פרח חכים, בלשית במפלג הסמים של היחידה המרכזית בתל אביב, סיפרה: 'רציתי מאוד להוכיח את עצמי והשקעתי שעות ארוכות בעבודה קשה, כדי שלא אפול בביצועים שלי מהבלשים. אני כבחורה צריכה להשתדל יותר מהם. אני צריכה להוכיח, שאני תמיד נמצאת במקום הנכון'.¹²⁵ סגנית ניצב לאה גולדמן, שהחלה את דרכה כשוטרת סוור, ושהייתה אחת משבע השוטרות שסיימו בהצלחה בשנת 1973 את קורס הקצינות הראשון, התמודדה על תפקיד ראש ענף תנועה במחוז תל אביב, ולדבריה הצליחה כי 'עשיתי הרבה רעש, הפעלתי לחצים וקיבלתי את התפקיד'. ובאשר לקידום נשים במשטרה היא קבעה נחרצות: 'לנשים במשטרה קשה יותר מאשר לגברים. אני יודעת, שאם המשפחה שלי לא הייתה לצדי, היה לי קשה מאוד להתקדם, אבל באופן כללי, אם מדובר בקצינה בעלת הכשרה, אין סיבה שלא יקדמו אותה בגלל היותה אישה'.¹²⁶ רב פקדת זיוה אגמי-כהן, ראש לשכת חקירות בנפת איילון ובוגרת קורס פיקוד ומטה, התייחסה לדילמה העומדת בפני השוטרת האם:

השילוב בין אישה, קצינה בכירה בתפקיד אחראי, ואימא, יוצר קשיים רבים, שלא תמיד מובנים לגברים בתפקידים מקבילים. רוב הקצינים אינם עומדים בפני הדילמה – משפחה או קידום. אצל נשים, לאחר כל לידה נקטע רצף השירות. וכך קורה, שקצינה, שעברה קורסים רבים ושירתה במגוון רחב של תפקידים, ולה ניסיון רב וידע, עומדת בפני דילמה אישית ומקצועית, בגלל היותה אישה ובגלל רצונה בבית חם ובילדים.¹²⁷

השוטרות שהוצבו לתפקידים גבריים היו אלה שראו את עתידן במשטרה, ושכוכו נחישותן התקדמו לתפקידים בכירים. הן הוכיחו יכולת אישית גבוהה ומקצועיות במילוי תפקידן, הקרינו ביטחון ותכונות מנהיגות, מסירות ושאיפה להצליח, והיו נחושות להתגבר גם על קשיים פיזיים. שוטרות אלה התנערו מדפוס ההתנהגות שמבטאים נשיות מסורתית והפנימו דפוסי התנהגות גבריים, בהדגישן כי אישה מסוגלת לבצע כל מה שגבר מסוגל לו גם אם ביצוע המשימה מלווה בקושי פיזי. כך הצהירה רחל ארזי בהיותה מפקחת יחידת השוטרות בנפת רמת גן: 'שוטרת יכולה למלא תפקיד של שוטר. יש אולי קשיים פיזיים, אבל גם על זה למדנו להתגבר'.¹²⁸ שרמי עצמה הצהירה: 'רציתי לייסד את שירות הנשים במשטרה ולהוכיח לעצמנו הנשים, לפיקוד המשטרה ולציבור הרחב, שנשים מסוגלות'.

123 עוזרי (לעיל, הערה 71), עמ' 6-7.

124 שם.

125 נ' רועי, 'זה מין חיידק', מראות המשטרה, 126 (ספטמבר 1990), עמ' 13.

126 ב' פלדמן, 'מפקדת, ולא במקרה', מראות המשטרה, 126 (ספטמבר 1990), עמ' 17.

127 ע' ישראל, 'הילדה שהייתה לשוטרת', מראות המשטרה, 126 (ספטמבר 1990), עמ' 16.

128 נחתומי (לעיל, הערה 68).

שדמי נתנה ביטוי לקושי במילוי תפקיד השוטרת אך הדגישה את ייחודו של התפקיד, את יוקרתו ואת האתגר שבביצועו: 'הנכון הוא כי תפקיד השוטר נחשב מאז ומתמיד לתפקיד גברי ולא כל אישה מוכנה לקבל את האתגר שבמילוי. אך אלה המחליטות להתגייס למשטרה חייבות להיות מוכנות למלא תפקיד שהוא קשה בדרך כלל יותר מכל תפקיד במקום עבודה אחר'.¹²⁹

התופעה של אימוץ דפוסי התנהגות גבריים קיימת גם בקרב חיילות המשטרה בתפקידים גבריים בצבא, כגון מדריכות לוחמים. אורנה ששון-לוי, שחקרה את 'הזהויות המגדריות הנבנות במוסד שנחשב לגברי מכול – הצבא', טענה כי החיילות הקרובות פועלות בהקשר אמביוולנטי: מצד אחד הן נמצאות בעמדות כוח כשהן מדריכות לוחמים ומלמדות אותם להשתמש בנשק, וממלאות תפקידים שנשים לא מילאו קודם לכן; מצד אחר המערכת הצבאית מעבירה להן מסרים גלויים וסמויים שהן הנשים בתוך המערכת ולא חלק אינטגרלי שלה. בהקשר זה הן רוכשות כוח ועצמה על ידי הזהויות עם הגבריות ההגמונית, הגבריות של החייל הקרבי, ואימוץ הדפוסים של גבריות זו.¹³⁰

הן השוטרות הן החיילות שמילאו תפקידים גבריים תוך חיקוי דפוסי התנהגות גבריים, עברו במהלך שירותן בארגון הגברי תהליך של שינוי זהותן המגדרית. לדברי ששון-לוי 'תחושת הכוח, האוטונומיה והעוצמה של החיילות בתפקידים "הגבריים" נבעה בחלקה מכינוןן של זהויות מגדריות "חדשות" במהלך שירותן הצבאי, זהויות המייצרות דמיון בין המינים, אולם זהו דמיון המעוצב על פי הנורמה הגברית'.¹³¹ בספרות המחקרית מתוארת הזהות המגדרית כשילוב של רכיבים, זהות הנוצרת מתוך יחסי גומלין של הפרט עם הסביבה, ומתעצבת ומתגבשת במשא ומתן שהפרט מנהל עם האחר. הזהות היא גמישה, דינמית, לא אחידה, תלויה במצב ובתפקיד, ועשויה להשתנות על פי ההקשר ועל פי מערכות היחסים בתרבות הארגונית. תהליכי הבניה אלה לרוב מלווים במתחים, בעימותים ובקונפליקטים. פתרונם של הקונפליקטים הוא המכונן את תהליך הבניית הזהות.¹³² בהתאם לכך השוטרות שאימצו דפוסי פעולה גבריים כדי להצליח בתפקידן ו'להוכיח שהן מסוגלות', עברו תהליך של הבניית זהות מגדרית מקצועית חדשה, שעוצבה והתגבשה על פי הנורמות של השוטרים. הן הטמיעו את התכונות הגבריות הדומיננטיות המוערכות בתרבות המשטרתית, והמאפיינות את התפקידים הגבריים, כגון פנייה עניינית וסמכותית אל נהגים בעת מתן דו"ח תנועה, התנהגות תקיפה בעת יישוב סכסוך בין שכנים, בהפסקת קטטה או בפזיור התקהלות, הפגנת ביטחון ונחישות בעת מעצר של מפרי חוק וכו'. זהותן המגדרית החדשה עוצבה במהלך ביצוע התפקיד הגברי תוך קונפליקטים, מתחים ועימותים, ופתרונותיהם של אלה כוננו את תהליך הבנייתה של זהות זו.

כיום יש עידוד לנשים להשתלב בקשת רחבה של מקצועות שהיו בעבר חסומים בפניהן,¹³³ ואין כמעט תחום בשדה פעילותה הנרחב של משטרת ישראל שאין בו נשים. בשנת 2015 מונתה גילה

129 ריאיון עם שדמי (לעיל, הערה 90).

130 א' ששון-לוי, זהויות במדים: גבריות ונשיות בצבא הישראלי, ירושלים תשס"ו, עמ' 153.

131 שם, עמ' 156.

132 ל' קוזמינסקי, 'זהות מקצועית בהוראה', שבילי מחקר, 15 (תשס"ט), עמ' 13-17.

133 מלאך-פיינס (לעיל, הערה 122), עמ' 156-157; זירעאלי, פרידמן ושלפוט (לעיל, הערה 54), עמ' 113-171; בובר-אגסי (לעיל, הערה 54).

גזיאל לראש אגף משאבי אנוש והועלתה לדרגת ניצב. היא האישה החמישית מאז קום המדינה שנושאת דרגה זו, והעתיד – מי ישרונו; כדברי ראש הממשלה בנימין נתניהו: 'יכול להיות שהגיע הזמן למנות בהמשך מפכ"לית לראשות משטרת ישראל'.¹³⁴

לסיום, שדמי עברה דרך ארוכה בעשרים שנות כהונתה כקצינת השוטרות במשטרת ישראל. היא החלה בארגון יחידת השוטרות הראשונה, אימנה וטיפחה את השוטרות, והכשירה את היחידה למילוי יעיל של תפקידי המשטרה שהוטלו עליה, וכן פעלה לצמצום הפערים, להיטיב את זכויותיהן של השוטרות ולהשוותן לאלה של השוטרים. שדמי פרצה את הדרך, הוכיחה כי שוטרות יכולות ומוכשרות לשרת בתפקידי פיקוד בכירים. הדרך הייתה ארוכה וקשה, אך בהדרגה היא הצליחה לשבור את המוסכמות כאשר להעסקת נשים בתפקידים הנחשבים גבריים מובהקים. כל צעד היה כרוך במהפכים, ביצירת תקדימים, בעימותים עם הפיקוד ובתהליכים ארוכים ומייגעים. יחידת השוטרות הראשונה של תל אביב, שכראשה עמדה שדמי, הייתה מופת ודוגמה להקמת יחידות של שוטרות בערים אחרות ברחבי הארץ וסללה את הדרך לשילובן של נשים בתפקידי שיטור מגוונים.

שדמי השתחררה ב-1 במאי 1981 בדרגת ניצבת משנה, בתום שירות של עשרים שנה, שבהן מילאה את תפקידה בנחישות ובדבקות במטרה, כפי שציין רב ניצב חיים תבורי, המפכ"ל, בעת שהעניק לה עיטור שירות למופת ממשטרת ישראל בשנת 1977: 'לאות ולעדות כי סגן ניצב נעמי שדמי תרמה תרומה בלתי רגילה להשגת יעד מיעדי המשטרה תוך גילוי התמדה ודבקות מופתית במטרה'. בשנת 1977 הוענק לה גם 'אות הנשיא למתנדב', על עשרות שנים של התנדבות לשיפור איכות החיים בפני החברה בישראל, ובשנת 1978 הוענק לה 'אות שנת השלושים' – לנשים מצטיינות בתחומן.¹³⁵ שדמי, האישה הראשונה בישראל (ואולי בעולם) ששירתה שלושים שנה בשירות הביטחון – עשר שנים בצה"ל ועשרים שנה במשטרה – המשיכה לאחר פרישתה למלא תפקידים מגוונים בשירות הציבורי, כמו מזכירת נעמ"ת בתל אביב – יפו ומזכירה כללית ואחר כך יושבת הראש של תנועת המתנדבים 'עם יפה' – עם אהר', שפועלת לשיפור איכות החיים והחברה בישראל.

134 י' קובוביץ, '37 מינויים, אישה אחת', הארץ, 4 במרס 2016.
135 'אות שנת ה-30 ל-22 נשים מצטיינות בתחומי פעילותן', דבר, 29 בדצמבר 1978.